

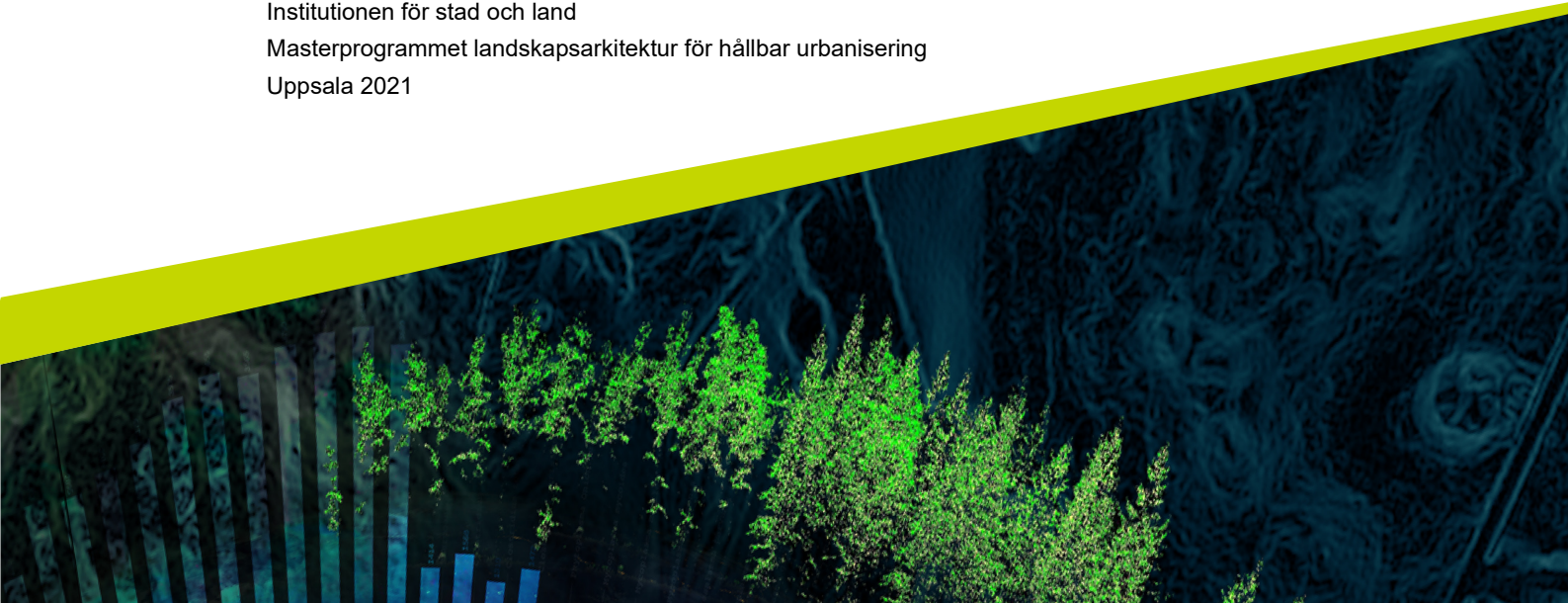
Förtätning och landskap för välbefinnande – en konflikt i kommunal planering

En analys av Linköpings kommun

*DENSIFICATION AND LANDSCAPE FOR WELL-BEING – A CONFLICT
IN MUNICIPAL PLANNING, AN ANALYSIS OF LINKÖPING
MUNICIPALITY*

Emil Karlborg

Examensarbete/Självständigt arbete • 30 hp
Sveriges lantbruksuniversitet, SLU
Fakultet för naturresurser och jordbruksvetenskap
Institutionen för stad och land
Masterprogrammet landskapsarkitektur för hållbar urbanisering
Uppsala 2021

Förtätning och landskap för välbefinnande – en konflikt i kommunal planering, En analys av Linköpings kommun

DENSIFICATION AND LANDSCAPE FOR WELL-BEING – A CONFLICT IN MUNICIPAL PLANNING, AN ANALYSIS OF LINKÖPING MUNICIPALITY

Emil Karlborg

Handledare: Mari Kågström, SLU, institutionen för stad och land
Examinator: Viveka Hoff, SLU, institutionen för stad och land
Bitr. examinator: Lena Steffner, SLU, institutionen för stad och land

Omfattning: 30 högskolepoäng
Nivå och fördjupning: Avancerad nivå, A2E
Kurstitel: Independent Project in Landscape Architecture, A2E – Landscape Architecture for Sustainable Urbanisation – Master's Programme
Kurskod: EX0945
Program/utbildning: Masterprogrammet Landskapsarkitektur för hållbar urbanisering
Kursansvarig inst.: Institutionen för stad och land

Utgivningsort: Uppsala
Utgivningsår: 2021
Upphovsrätt: Samtliga illustrationer publiceras med tillstånd från upphovsrättsinnehavaren
Elektronisk publicering: <https://stud.epsilo.slu.se>

Nyckelord: Hållbar stadsutveckling, planeringsideal, kommunala strategier, förtätning, grönområden, stadsstrukturer, miljömål

Sveriges lantbruksuniversitet

Fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap

Institutionen för stad och land

Avdelningen för landskapsarkitektur

Publicering och arkivering

Godkända självständiga arbeten (examensarbeten) vid SLU publiceras elektroniskt. Som student äger du upphovsrätten till ditt arbete och behöver godkänna publiceringen. Om du kryssar i **JA**, så kommer fulltexten (pdf-filen) och metadata bli synliga och sökbara på internet. Om du kryssar i **NEJ**, kommer endast metadata och sammanfattning bli synliga och sökbara. Fulltexten kommer dock i samband med att dokumentet laddas upp arkiveras digitalt.

Om ni är fler än en person som skrivit arbetet så gäller krysset för alla författare, ni behöver alltså vara överens. Läs om SLU:s publiceringsavtal här: <https://www.slu.se/site/bibliotek/publicera-och-analysera/registrera-och-publicera/avtal-for-publicering/>.

☒ JA, jag/vi ger härmed min/vår tillåtelse till att föreliggande arbete publiceras enligt SLU:s avtal om överlåtelse av rätt att publicera verk.

☐ NEJ, jag/vi ger inte min/vår tillåtelse att publicera fulltexten av föreliggande arbete. Arbetet laddas dock upp för arkivering och metadata och sammanfattning blir synliga och sökbara.

SAMMANFATTNING

Det här examensarbetet är en studie som behandlar behovet av strategier för att hantera konflikter som uppstår vid förtätning av städer i förhållande till stadens grönområden. Eftersom förtätning innebär att bebyggelsestrukturen blir tätare hamnar det på bekostnad av öppna ytor i staden. Stadsnära natur, parker och torg är stadens öppna offentliga rum som får lämna plats åt bebyggelse i den täta staden. Därmed är den fysiska konflikten i stadens markanvändning ett faktum. Förtätning har flera fördelar och betraktas idag som ett stadsbyggnadsideal av såväl forskare som yrkesutövare. Ett annat vedertaget mål för Sveriges samhällsplanerare är att bygga och bevara den gröna staden, det vill säga att natur är grönområden ska finnas lättillgänglig för alla i staden. Även om konflikten är uppenbar i den fysiska miljön är den svår att strategiskt ta hänsyn till eftersom båda sidorna av den har sina respektive starka fördelar. Det finns ett behov av att undersöka och förstå hur Sveriges kommuner hanterar denna fråga.

Syftet med studien är att undersöka hur Linköpings kommun hanterar konflikten i markanvändning vid förtätning. Den huvudsakliga metoden för att undersöka hur Linköpings kommun planerar strategiskt och operativt för att hantera denna konflikt är att granska ett pågående detaljplanearbete. Granskningen genomförs i formen av en dokumentstudie med kvalitativ innehållsanalys. Dokumentstudien och innehållsanalysen ställs mot ett teoretiskt ramverk i en litteraturöversikt i syfte att utreda hur Linköpings planering förhåller sig till vetenskaplig forskning.

Resultatet visar att konflikten förekommer även i Linköpings kommun och att det råder en obalans i kommunens beskrivning av fördelarna med förtätning respektive grönområden i staden i förhållande till människans välbefinnande. Obalansen förekommer i såväl retorik som argumentation och värdebeskrivning och kan förklaras av trender, kunskapsklyftor och så kallad begreppsimperialism.

Nyckelord: hållbar stadsutveckling, planeringsideal, kommunala strategier, förtätning, grönområden, stadsstrukturer, miljömål

ABSTRACT

This thesis is a study that deals with the need for strategies for dealing with conflicts that arise during the densification of cities in relation to the city's open green space. Since densification means that the building structure becomes denser, it ends up at the expense of open spaces in the city. Nature close to the city, parks and squares are the city's public open spaces that will have to leave room for buildings in the dense city. Thus, the physical conflict in the city's land use is a fact. Densification has several advantages and is today considered an ideal in urban planning by both researchers and professionals. Consensus also appears among Swedish urban planners to develop and preserve a green, or ecological and social sustainable, city, i.e. nature and green areas should be easily accessible to everyone in the city. Although the conflict is obvious in the physical environment, it is difficult to consider it strategically because both sides of it have their respective obvious advantages. There is a need to investigate and understand how Sweden's municipalities handle this issue.

The purpose of the study is to investigate how Linköping municipality manages the conflict in land use during densification. The main method for examining how Linköping Municipality plans strategically and operationally to handle this conflict is to review an ongoing detailed planning work. The survey is carried out in the form of a document study with a qualitative content analysis. The document study and content analysis are set against a theoretical framework in a literature study in order to investigate how Linköping's planning relates to scientific research and a wider, more holistic, take on landscape architecture and planning.

The results show that the conflict also occurs in Linköping municipality and that there is an imbalance in the municipality's description of the benefits of densification and open green space in the city in relation to human well-being. The imbalance occurs in rhetoric as well as in argumentation and value description and can be explained by trends, knowledge gaps, and so-called conceptual imperialism.

POPULAR SCIENCE SUMMARY

Introduction

Building a city and planning the urban landscape is often considered an art, and just as with many other artistic expressions, the trends and ideals of urban architecture change according to what is considered attractive at the time. Building an attractive city is a common denominator in Swedish municipalities and is a common given goal in their visions and political will (Boverket 2016). Building the attractive means many things and can easily be assumed to have been a matter of course to strive for since the beginning of urban architecture. In other words, it is trends and ideals that also define what is considered attractive.

Since the concept of sustainability was coined by Lester R. Brown in 1981, and then spread internationally through the so-called 'Brundtland Commission' in 1987, the concept has been one of the most influential for understanding the attractive city (Boverket 2020b). The concept is divided into three dimensions; social, ecological, and economic sustainability, which constitute each other's prerequisites (Government Offices 2016). The notion of the sustainability concept can be perceived as influential for the understanding of what it means to build attractive cities. It can partly be explained by the fact that one seems to have its origin in, or even be a counter-reaction to, the other. The concept of sustainability has its original definition based on a development satisfying today's needs without jeopardizing future generation's ability to do the same (Brundtland 1987), while the concept of 'attractiveness' has become a guiding light in municipalities' work to promote development and growth. With increased attention to challenges such as urbanization, health, and densification, the two concepts become difficult to distinguish and it is explicitly often planned for 'sustainable growth'. Whether one caused the other one to appear, or vice versa, is less important in the context but it is rather central that they are difficult, if not impossible, to differentiate in order to understand what a planning ideal is and what it comes from.

In 2002, Sweden adopted a strategy for sustainable development in which human well-being and nature are described as the most important resources for sustainable development and that society should be shaped within the framework of what exactly they can tolerate (Boverket 2020c). Furthermore, this was expressed at a national level in 2012 through the environmental quality objective 'A good built environment', specified by ten sub-areas (Boverket 2019), with the aim that cities, urban areas, and other built environments shall constitute a good and healthy living environment [...] and that natural values must be utilized and developed. The National Board of Housing, Building and Planning is responsible for the environmental goal and provides most strategies and follow-up reports in the work towards the goal (Sweden's environmental goal 2020). In the goal itself (Boverket 2020c) and in several strategic publications (Boverket 2020a; Boverket 2019b), the term attractive appears when describing a desirable implementation as a result of the physical planning.

According to the National Board of Housing, Building and Planning (Boverket 2020a), it is the city's open green space that play an important role in meeting both the environmental quality goal and to build sustainable and attractive cities. The perception of the importance of open green space for the city is shared internationally and depends very much on all the benefits they are considered to provide for the city's residents (WHO 2017). The World Health Organization (WHO 2017) states that the city's open green space are fundamental and a necessary resource in the effort to build

sustainable cities, and that the open green space, as an urban structure, contribute with more benefits than any other health institution does.

Meanwhile, the National Board of Housing, Building and Planning express concern and emphasizes obvious challenges in the pursuit of development and growth in Sweden's urban areas. The concern is based on the fact that parts of the concept of building attractive and sustainable cities at the same time work against itself, namely through densification.

Sweden's growth goes hand in hand with the increasing urbanization and moving in to cities, which in turn leads to increased land pressure and housing construction (Boverket 2019; Boverket 2017). In step with urbanization, the dense city is considered to be able to solve many of today's environmental problems through, for example, reduced energy use, reduced utilization of agricultural land and better use of existing infrastructure (Boverket 2014; Ståhle 2008). Dense cities can also contribute to an increased basis for service and create better conditions for sustainable travel and is another proposal for a strategy to achieve the environmental quality goal '*A Good Built Environment*', which at the same time increases cities attractiveness (Boverket 2014). Densification has thus become synonymous with sustainability (Boverket 2016).

The benefits of densification are many but building more densely does not have to mean that the city's open green space are used before anything else. But this is often the case (Ståhle 2008), and in front of us we have an obvious conflict of goals.

The conflict involves several types of competing land use that must be handled by underlying strategies from Sweden's public planning actors. A large part of the responsibility lies with Sweden's municipalities as they have the ultimate responsibility for the public spaces in the city. It is in their strategies for the city's land use that it should be possible to read to what extent the prevailing land use should continue or not. The strategies must thus also show what is to be developed or preserved.

This study will investigate that responsibility through the spatial planning process in a Swedish context from Linköping municipality.

Purpose

This essay intends to investigate how and where densification ends up in conflict with the municipality's development and preservation of urban open green space as a resource for human well-being.

Research questions

Main question

- How and where does the conflict emerge between the benefits of densification and the benefits that the city's open green space entail for human well-being?

Sub-questions

- What does densification mean and what are its benefits for the people in the city?
- What counts as open green space in the city and what are its benefits for human well-being?
- How do these benefits end up in conflict in the case of Linköping municipality?

Method

In the light of the essay's research question, the following chapter explains how it will be answered. As the purpose is to investigate how municipal guidelines and policy documents relate to theoretical frameworks, empirical data has been collected based on a given case through a document study, and

then compared with theory that is mapped in a literature study. Since the study's research question cannot be answered quantitatively, the methodological approach is rather qualitative. The qualitative approach is appropriate in studies where questions arise as to how and why should be answered (Biggam 2015:162). To increase the validity of a qualitative study, it is appropriate to combine methods of data collection, which makes it possible to triangulate results from different types of sources (Geertz 1973 see Biggam 2015:175-176).

The purpose of this study is to investigate the effects of the planning ideal of densification on the city's green areas in relation to human well-being. To investigate this, the following questions have been leading in all methods.

"How and where does the conflict emerge between the benefits of densification and the benefits that the city's open green space entail for human well-being?"

With this question in mind, I have performed my literature study, document study and content analysis. The result is partly a literature review of previous research together with a document study of data collected from the case in Linköping. In addition to the literature review, a number of identified indications for when and why the conflict arises will be presented here.

In addition to this, the document study from the case in Linköping will be compiled and weighed against the results of the literature study to investigate, verify, or exclude a connection between practice and theory.

Result and Discussion

The study in this text is based on the outline principle IMRaD (Introduction, Method, Results and Discussion). The result part consists of the study's work itself and this is where the previous part, the method, is carried out. The results section begins with a review of the issue's two dimensions, densification of the city and green areas in the city. Furthermore, the methodology is then applied to the case in Linköping and the results of this are presented. The result does not only account directly for what the studied texts contain but does so with the addition of an analysis based on the study's research question. The three components of the results chapter then end up in several subheadings because of the results of the analysis. This means that Chapter 3 contains both the results of the concluded literature study and an analysis of the results in relation to the issue. In chapter 4, a discussion follows as well as conclusions and reflections on the results.

Förord

Masteruppsatsen är ett självständigt arbete med huvudämne i landskapsarkitektur på masterprogrammet *Landskapsarkitektur för hållbar urbanisering* vid Sveriges Lantbruksuniversitet (SLU) i Uppsala. Det individuella arbetet motsvarar 30 högskolepoäng. Min handledare har varit Mari Kågström på institutionen för stad och land, SLU.

Valet av ämne bottnar i mitt intresse för komplexiteten i att samordna konflikterande intressen inom samhällsbyggnad, och specifikt de kollektiva frågor som rör det offentliga rummet. Valet av ämne är även aktuellt i förhållande till pandemin som påfrestar många individers välbefinnande samt ökar efterfrågan om att vistas ute.

Medan pandemin ökar efterfrågan på grönområden att vistas i råder det parallellt ett stadsbyggnadsideal som tenderar att avverka grönområden till fördel för bebyggelse. Stadsbyggnads- och planeringsidealet i fråga kallas för *förtätning* och har även det sina fördelar men det är av yttersta vikt att ansvariga för Sveriges samhällsplanering ser värdet i att bevara invånarnas tillgång till grönområden i staden.

Emil Karlborg, Linköping 2021

Innehållsförteckning

Tabellförteckning	13
1. Introduktion.....	14
1.1. Inledning	14
1.2. Syfte.....	16
1.3. Frågeställning	16
1.3.1. Huvudsaklig frågeställning	16
1.3.2. Fördjupad frågeställning	16
1.4. Avgränsning.....	17
1.4.1. Geografisk avgränsning – Linköpings kommun.....	17
1.4.2. Tematisk avgränsning – landskapsarkitektur och hållbar stadsbyggnad 17	
1.5. Begreppsförklaring	18
2. Metod	19
2.1. Dokumentstudie	20
2.2. Litteraturoversikt	21
2.3. Innehållsanalys.....	22
2.4. Läsanvisning.....	23
3. Resultat.....	24
3.1. Förtätning.....	24
3.1.1. Vad innebär förtätning?	24
3.1.2. Förtätning som planeringsideal och betydelse för människans välbefinnande	25
3.1.3. Förtätningens fördelar för den hållbara staden.....	26
3.1.4. Stadsutglesning	27
3.2. Stadens grönområden	29
3.2.1. En teoretisk utgångspunkt för stadens grönområden.....	29
3.2.2. Vad är ett grönområde?	30
3.2.3. En resurs för allmänt välbefinnande	31
3.3. Fallet Linköping	33
3.3.1. Linköpings strategiska planering	34

3.3.2.	Linköpings operativa detaljplanering	42
4.	Diskussion.....	47
4.1.	Fysisk markanvändning i konflikt.....	47
4.2.	Den kommunala begreppsapparaten mot den vetenskapliga diskursen	48
4.3.	En trendbaserad utveckling	49
4.4.	Grönområden i den täta och ekonomiskt hållbara staden.....	49
4.5.	Att värdera stadens strukturer	51
5.	Metoddiskussion	52
5.1.	Innehållsanalysen	52
5.2.	Slutsats och vidare frågeställning.....	53
6.	Referenser	56
Tack		60

Tabellförteckning

<i>Tabell 1.</i>	Sammanfattning definition av förtätning och dess fördelar utifrån litteraturöversikten	27
<i>Tabell 2.</i>	Sammanfattning definition av grönområden i staden och dess fördelar för människors välbefinnande utifrån litteraturöversikten	31
<i>Tabell 3.</i>	Sammanfattning av kommunens strategier för förtätning och grönområden i förhållande till litteraturöversikten	43
<i>Tabell 4.</i>	Sammanfattning av kommunens strategi för förtätning och grönområden utifrån dokumentstudien som ej återfinns i litteraturöversikten	44
<i>Tabell 5.</i>	Sammanfattning av dokumentstudiens innehållsanalys	44

1. Introduktion

1.1. Inledning

Att bygga stad och planera ett stadslandskap anses ofta vara en konst och precis som med många andra konstnärliga uttryck skiftar stadsbyggnadskonstens trender och ideal efter vad som i tiden anses vara attraktivt. Att bygga en attraktiv stad är i sin tur en gemensam nämnare hos Sveriges kommuner och är ett vanligt givet mål i deras visioner och viljeinriktningar (Boverket 2016). Att bygga attraktivt kan betyda många saker och kan lätt antas ha varit en självklarhet att sträva efter sedan stadsbyggnadskonstens begynnelse. Det är med andra ord trender och ideal som även definierar vad som anses vara attraktivt.

Sedan hållbarhetsbegreppet myntades av Lester R. Brown 1981, för att sedan få internationell spridning genom den så kallade 'Bruntlandkommisionen' 1987, har begreppet varit ett av de mest inflytelserika för förståelsen av den attraktiva staden (Boverket 2020b). Begreppet delas upp i de tre dimensionerna; social, ekologisk och ekonomisk hållbarhet, vilka utgör varandras förutsättningar (Regeringskansliet 2016). Att hållbarhetsbegrepp kan uppfattas som inflytelserikt för förståelsen av vad det innebär att bygga attraktiva städer kan dels förklaras av att det ena kan verka ha sin upprinnelse i, eller rent av är en motreaktion till, det andra. Hållbarhetsbegreppet har sin ursprungliga definition baserad på att en utveckling ska tillfredsställa dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjlighet att göra det samma (Bruntland 1987), samtidigt som begreppet 'attraktivitet' blivit ledstjärna i kommunernas arbete med att främja utveckling och tillväxt. Med ökad uppmärksamhet till utmaningar som urbanisering, hälsa och förtätning blir de båda begreppen svåra att särskilja och det planeras uttryckligen ofta för 'en hållbar tillväxt'. Huruvida det ena förorsakade det andra eller vice versa är mindre viktigt i sammanhanget utan centralt blir snarare att de är svåra, om inte omöjliga, att skilja åt för att förstå vad ett planeringsideal är och vad det kommer sig av.

År 2002 antog Sverige en strategi för hållbar utveckling där människans välbefinnande och naturen beskrivs som de viktigaste resurserna för en hållbar utveckling och att samhället ska formas inom ramarna för vad just de tål (Boverket 2020c). Vidare gav detta uttryck på en nationell nivå 2012 genom

miljökvalitetsmålet 'En god bebyggd miljö', preciserat av tio delområden (Boverket 2019), med syftet att städer, tätorter och annan bebyggd miljö ska utgöra en god och hälsosam livsmiljö [...] och att naturvärden ska tas tillvara och utvecklas. Boverket är själva ansvariga för miljömålet och tillhandahåller flertalet strategier och uppföljande rapporter i arbetet mot målet (Sveriges miljömål 2020). I målet självt (Boverket 2020c) och i flera strategiska publikationer (Boverket 2020a; Boverket 2019b) förekommer begreppet attraktiv för att beskriva ett eftersträvarsvärt genomförande samt resultat av den fysiska planeringen.

Enligt Boverket (2020a) är det stadens grönområden som spelar en viktig roll för att uppfylla såväl miljökvalitetsmålet som för att bygga hållbara och attraktiva städer. Uppfattningen om grönområdets betydelse för staden delas internationellt och beror mycket på alla de fördelar de anses förse stadens invånare med (WHO 2017). Världshälsoorganisationen (WHO 2017) konstaterar att stadens grönområden är grundläggande och en nödvändig resurs i strävan att bygga hållbara städer, och att grönområdena som stadsstruktur bidrar med fler fördelar än någon annan vårdinstans för människans hälsa och välbefinnande.

Samtidigt uttrycker Boverket en oro och understryker uppenbara utmaningar i strävan för utveckling och tillväxt i Sveriges tätorter. Oron grundar sig i det faktum att delar av konceptet att bygga attraktiva och hållbara städer samtidigt motarbetar sig själv, nämligen genom förtätning.

Sedan mitten av 1950-talet har europeiska städer i genomsnitt expanderat med 78% medan befolkningen endast har ökat med 33% under samma period (Nilsson et al. 2014). Det vill säga att städerna växer sig större till ytan mer än dubbelt så snabbt som invånarantalet ökar. Orsaken till stadsutglesning, och anledningen till den skeva procentfördelningen, kan, om än någon förenklat, liknas med urbanisering.

Sveriges tillväxt går hand i hand med den ökande urbanisering och inflyttning till städer som i sin tur för med sig ökat marktryck och bostadsbyggande (Boverket 2019; Boverket 2017). I takt med urbaniseringen anses den täta staden kunna lösa många av dagens miljöproblem genom till exempel minskad energianvändning, minskat i anspråktagande av jordbruksmark och bättre nyttjande av befintlig infrastruktur (Boverket 2014; Ståhle 2008). Täta städer kan också bidra till ökat underlag för service och skapar även bättre förutsättningar för hållbara resor och är ytterligare ett förslag på strategi för att nå miljökvalitetsmålet En god bebyggd miljö, som samtidigt ökar städernas attraktivitet (Boverket 2014). Förtätning har därmed blivit synonymt med hållbarhet (Boverket 2016).

Fördelarna med förtätning är många men att bygga tätare behöver inte betyda att stadens grönytor tas i anspråk före något annat. Men så är ofta fallet (Ståhle 2008), och framför oss har vi en uppenbar målkonflikt.

Konflikten utgörs av flera typer av konkurrerande markanvändning som ska hanteras av bakomliggande strategier från Sveriges offentliga samhällsplanerande

aktörer. En stor del av ansvaret ligger hos Sveriges kommuner då de har det yttersta ansvaret för de offentliga ytorna i staden. Det är i deras strategier för stadens markanvändning det ska gå att utläsa i vilken omfattning rådande markanvändning ska fortgå eller ej. Strategierna ska därmed också visa vad som ska utvecklas eller bevaras.

1.2. Syfte

Den här uppsatsen ämnar undersöka hur förtätning hamnar i konflikt med kommunens utveckling och bevarande av stadens grönområden som resurs för människans välbefinnande.

1.3. Frågeställning

Uppsatsens syfte avses besvaras genom följande huvudsakliga frågeställning och vidare av fördjupade delfrågor. Den huvudsakliga och inledande frågeställningen grundar sig i en hypotes och är ledande i sin natur. Utgångspunkten i uppsatsens undersökning är därmed att det existerar en konflikt mellan två starka stadsplaneringsideal i svensk förvaltning, och att både den täta och gröna staden är eftersträfvansvärd. Den metodologiska ansatsen blir därmed också deduktiv. Viktigt för uppsatsens syfte blir därför att inte enbart undersöka *om*, utan också *hur* dessa två ideal motiveras och *hur* en konflikt eventuellt uppenbarar sig samt hanteras i den kommunala planeringen.

1.3.1. Huvudsaklig frågeställning

- Hur och var framgår konflikten mellan de fördelar förtätning för med sig och de fördelar som stadens grönområden innebär för människans välbefinnande?

1.3.2. Fördjupad frågeställning

- Vad innebär förtätning och vilka är dess fördelar för människan i staden?
- Vad räknas som grönområde i staden och vilka är dess fördelar för människans välbefinnande?
- Hur uppenbarar sig konflikten utifrån fallet i Linköpings kommun?

1.4. Avgränsning

För att göra det möjligt att hantera två komplexa ämnen som förtätningens påverkan på invånare och urbana grönområdets påverkan på invånares välbefinnande, är en noggrann avgränsning avgörande för studiens genomförande. Till fördel för uppsatsens omfattning och genomförande kommer även dessa två fenomen att studeras utifrån ett givet fall med en tydlig geografisk avgränsning.

1.4.1. Geografisk avgränsning – Linköpings kommun

Fallet som utgör uppsatsens geografiska avgränsning är taget från Linköpings kommun och innerstad. Kommunen har studerats översiktligt genom styrdokument, översiktliga planhandlingar och även i detalj genom ett av kommunens pågående planarbeten i Linköpings innerstad. Planarbetet gäller en detaljplan i stadsdelen Ekkällans norra del, i direkt anslutning till stadsdelen Innerstaden. Studiens geografiska avgränsning har därmed flera dimensioner med två fasta gränser, utgörande av kommungräns och detaljplanegräns.

Valet av geografisk avgränsning kommer sig av flera anledningar, såväl personliga som metodiska. Att jag själv bor och är uppväxt i Linköping gör mitt geografiska val självklart eftersom det ger mig uppenbara fördelar för förståelsen av platsens identitet och sammanhang i staden. Jag har dessutom studerat Linköpings kommun ur ett stadsbyggnadsperspektiv i flera tidigare kurser, såsom *Infrastruktur och mobilitet* 2016 (BTH), *Urbanteori* 2018 (BTH) och *Landscape architecture for sustainable urban design* 2020 (SLU), vilket har skapat ytterligare förståelse för kommunens vilja och ställningstaganden. Därtill har jag möjlighet att besöka och inventera platsen för pågående planarbete och därmed skaffa en egen uppfattning utöver den som beskrivs i text och bild.

Valet av den detaljerade avgränsningen som detaljplanen utgör baseras också på att planen är pågående och inte har blivit genomförd och fysiskt realiserad. Att den fortfarande är i ett planeringsskede underlättar studiens syfte att just undersöka kommunala strategier och processer snarare än mål och genomförande.

1.4.2. Tematisk avgränsning – landskapsarkitektur och hållbar stadsbyggnad

För att besvara frågeställningen mot bakgrund av uppsatsens syfte används ett geografiskt fall som hjälp men avgörande är den tematiska avgränsningen. Den geografiska avgränsningen och fallet Linköping skapar förutsättningar för att studera fenomen utan att bryta dem ur sin kontext, medan den tematiska avgränsningen står för kontexten.

Uppsatsen är i grunden avgränsad till ämnet landskapsarkitektur och hållbar stadsbyggnad med en vidare fördjupning i teori om människans välbefinnande i förhållande till stadens utformning. Från huvudämnet och det teoretiska ramverket

har två ideal brutits ut för att undersöka relationen mellan välbefinnande och fysisk utformning. Idealerna är två vanligt förekommande inom kommunal stadsbyggnad och samhällsplanering i Sverige, såväl som internationellt, och används i uppsatsen i syfte att generalisera det valda fallet nämnt ovan (Ståhle 2008). De två planeringsidealerna är i sin tur ledande för såväl dokumentstudiens kommunala dokument som för i litteraturöversikten.

1.5. Begreppsförklaring

Följande begrepp används genom studien för att beskriva egenskaper hos stadens grönområden.

Salutogen – Salutogen är lika med en fysiskt eller mentalt hälsobringande och återhämtande egenskaper, vilket bland annat innebär att platsen ger en känsla av välbefinnande (Thompson 2016:591-592 & Currie et al. 2016 se Thompson 2016:594 & Pálsdóttir 2014 se Pálsdóttir 2017:312).

Restorativ – Restorativa är lika med återhämtande egenskaper vilket innebär att platsen erbjuder rum för mental och psykisk återhämtning samt erbjuder flykt från vardagliga tyngder såsom stress och depression (Colley et al. 2016).

2. Metod

Mot bakgrund av uppsatsens frågeställning redogör följande kapitel för hur den ska besvaras. Då det ligger i syftet att undersöka hur kommunala policydokument och planhandlingar förhåller sig till ett teoretiskt ramverk, har empirisk data samlats utifrån ett givet fall genom en dokumentstudie. De empiriska data har ställts mot det teoretiska ramverk som kartlagts i en litteraturöversikt.

Eftersom studiens frågeställning inte går att besvara kvantitativt är den metodologiska ansatsen snarare kvalitativ. Den kvalitativa ansatsen är lämplig i studier med frågor som härleder till *hur* och *varför* ska besvaras (Biggam 2015:162). För att öka validiteten av en kvalitativ studie är det lämpligt att kombinera metoder för datainsamling vilket möjliggör för att triangulera resultat från olika typer av källor (Geertz 1973 se Biggam 2015:175-176).

Syftet med denna studie är att undersöka vilka effekter planeringsidealet förtätning har på stadens grönområden i förhållande till människans välbefinnande. För att undersöka detta har följande frågor varit ledande i samtliga metoder;

” Hur och var framgår konflikten mellan de fördelar förtätning för med sig och de fördelar som stadens grönområden innebär för människans välbefinnande?”

Med den frågan i bakhuvudet har jag genomfört min litteraturöversikt, dokumentstudie samt innehållsanalys. Resultatet är delvis en litteraturgenomgång av tidigare forskning tillsammans med en dokumentstudie av data insamlat från fallet i Linköping. I tillägg till litteraturgenomgången kommer det i resultatdelen att presenteras en rad identifierade indikationer för när och varför konflikten uppstår.

Utöver detta kommer dokumentstudien från fallet Linköping att sammanställas och vägas mot litteraturöversiktens resultat för att undersöka, verifiera eller utesluta ett samband mellan praktik och teori.

2.1. Dokumentstudie

Dokumentstudien har för denna studie bistått med insamling av data rörande Linköpings kommunala planering. Eftersom syftet med studien är att undersöka kommunala strategier har urvalet för dokumentstudien behövt spridas över en rad olika handlingar. Inledningsvis genomfördes korta ostrukturerade intervjuer med tjänstemän på Linköpings kommuns enhet för översiktsplanering. Under intervjun fick jag själv en översikt över vilka projekt och planer som var aktuella eller inte för min studie och valet hamnade på ett pågående planarbete i stadsdelen Norra Ekkällan i Linköping.

De specifika valen av kommunala handlingar har sedan gjorts utifrån det enskilda fallet i Linköping i förhållande till studiens frågeställning. Det vill säga att, från Linköpings kommuns webbplats har aktuella handlingar som berör det enskilda fallet geografiskt eller tematiskt valts ut för dokumentstudien och vidare genomgått en kvalitativ innehållsanalys. Studerade dokument har varit i form av översiktsplan, tematiska tillägg till översiktsplan samt en detaljplan med tillhörande förstudier. Urvalet av plandokument har gjorts utifrån studiens frågeställning, vilket innebär att de har valts utifrån om de behandlar den kommunala strategin för förtätning och kommunala strategin för grönområden.

För datainsamlingen i dokumentstudien har sökord använts för att navigera i dokumenten och för att fastställa relevans till studiens frågeställning.

Till skillnad från en renodlad fallstudie som forskningsmetodik har fallet i denna studie ingått i en dokumentstudie vars syfte var att samla empiriska data. En dokumentstudie av fallet har tillhandahållit en beskrivning av en given situation och plats som sedan har undersökts inom ett teoretiskt ramverk. Vilket då även möjliggör för fallet att generaliseras inom kontexten som studien förhåller sig. Likt den renodlade fallstudien kommer fallet i denna studie avgränsas både tematiskt och geografiskt och därtill även tillåta att såväl kvalitativ som kvantitativ data behandlas i processen av dokument- och litteraturöversikten.

Följande dokument ingick i dokumentstudien. Listade dokument nedan ligger i samma ordning som de har granskats, samt i storleksordning av geografisk omfattning. Samtliga hämtade från eller utlämnade av Linköpings kommun.

- Översiktsplan för staden Linköping, 2010.
- Utvecklingsplan för Linköpings innerstad, 2016.
- Linköpings mötesplatser, 2019.
- Planprogram i Ekkällan för del av Innerstaden 1:29 m.fl. (Djurgårdsgatan), 2015.
- Detaljplan i Ekkällan för del av Innerstaden 1:29 m.fl. (Intill Stolplyckan), 2020.

- Naturvärdesinventering vid Stolplyckan, Linköping, 2019.
- Detaljplan i Ekkällan för del av Innerstaden 1:29 m.fl. (Intill Stolplyckan) Plansamrådsredogörelse, 2020.
- Detaljplan i Ekkällan för del av Innerstaden 1:29 m.fl. (Intill Stolplyckan) Plangranskningsredogörelse, 2020.
- Överklagande av beslut om detaljplan i Ekkällan för del av Innerstaden 1:29, 2020.
- Överklagande av beslut ”Detaljplan i Ekkällan för del av Innerstaden 1:29 mfl”

Nedan följer en lista med axplock på de sökord som har använts för att navigera genom de kommunala dokumenten:

- Förtätning
- Hållbar stadsutveckling
- Människans välbefinnande
- Offentliga platser
- Grönstruktur
- Grönområden

2.2. Litteraturöversikt

För att undersöka komplexa teoretiska fenomen och för att kartlägga tidigare relevant forskning är det lämpligt att genomföra en litteraturöversikt (Biggam 2015:109-111). Genom en litteraturöversikt är det möjligt att studera ett eller flera fenomen på djupet för att skapa en tydlig bild, relevant för studiens syfte. Litteraturöversikten syftar därmed till att identifiera drivande och bakomliggande teoretiska ramverk som argumenterar för nyttan med planeringsidealet förtätning respektive fördelarna med grönområden i staden. För att kartlägga hur den fysiska miljön påverkar människans välbefinnande har dels kedjesökning och systematisk sökning av tidigare studier genomförts.

För litteraturöversikten har relevanta texter samlats in genom sökningar i flera databaser som tillhandahåller bland annat akademiskt granskade artiklar. De databaser som har använts är Primo, Elipson Google Scholar, Google och Researchgate.

De sökord som har använts för att navigera genom den akademiska djungeln är främst, enskilt i olika variationer eller tillsammans i olika kombinationer, *förtätning*, *hållbar stadsutveckling*, *grönområden*, *människans välbefinnande*, *stadens grönområde* osv. Engelska motsvarigheter har också använts som sökord, såsom *densification*, *sustainable urban development*, *open urban green space* och *human well-being*.

En kombination av förtätning, hälsa och grönområde gav bäst resultat i sökmotorerna i förhållande till vad jag ansåg relevant för studiens frågeställning.

2.3. Innehållsanalys

För att bearbeta och analysera den data som samlats i dokument- och litteraturoversikten har en kvalitativ innehållsanalys genomförts. Vid en kvalitativ innehållsanalys ligger fokus på att beskriva variationer genom att identifiera likheter och skillnader i textinnehåll (Lundman & Hällgren Graneheim 2008). Analysmetoden antar både en induktiv och deduktiv ansats och lämpar sig för att undersöka innehållet i någon form av skriftlig, muntlig och bildmässig framställning (Esaiassons 2012). I fallet av denna studie är det endast det förstnämnda, innehållet i skrift, som har analyserats.

Den kvalitativa textanalysen är för denna studie särskilt användbar då det är helheten och sammanhanget av flera hela texter som är centralt att fånga in snarare än summan av delarna. Studien syftar till att undersöka innehållet som ligger dolt under ytan av texterna vilket endast kan tas fram genom intensiv läsning av dem (Esaiassons 2012).

Att undersöka texternas innehåll på detta sätt är till fördel för studiens syfte, gällande *hur* och *var* konflikten uppenbarar sig i Linköpings kommunala planering. Innehållsanalysen har gjorts med ett så kallat öppet förhållningssätt till frågor som berör förtätning och grönområden i förhållande till välbefinnande i fallet Linköping. Undantaget, och motsatsen, till det öppna förhållningssättet är i det här fallet det förhållningsdefinierade angreppssättet, och antagandet, att en konflikt redan existerar. Med ett öppet förhållningssätt menas att jag löpande har gjort en allmän avgränsning till hur förtätning och grönområden hanteras av Linköpings kommuns texter, som jag sedan har kunnat analysera parallellt och förutsättningslöst (Esaiassons 2012). Innehållsanalysen öppnar dörrar för en del tolkning som i grunden handlar om att förstå vad texterna säger i förhållande till mina forskningsfrågor. Tolkningsprocessen är inriktad på texternas latentia såväl som manifesta budskap (Esaiasson 2012).

Utöver ovan nämnda författare har Bornemarks studie som behandlar vad hon menar är en övertro till kvantitativa metoder varit inspirerande till min innehållsanalys. Även Bergehausers et al. studie som visar på rådande trender i forskning kring förtätning har varit inspirerande till innehållsanalysen.

2.4. Läsanvisning

Studien i denna text utgår från dispositionsprincipen IMRaD (Introduktion, Metod, Resultat och Diskussion). Resultatdelen består av studiens själva arbete och det är där föregående del, metoden, faktiskt genomförs.

Resultatdelen inleds av en genomgång av frågeställningens två dimensioner, förtätning av staden samt grönområden i staden. Vidare appliceras sedan metodiken på fallet i Linköping och resultatet av detta presenteras. Resultatet redogör inte direkt vad studerade texter innehåller, utan gör detta med tillägg av en analys baserad på studiens frågeställning. De tre beståndsdelarna av resultatkapitlet mynnar sedan ut i flera underrubriker till följd av analysens resultat. Detta innebär att kapitel 3 innehåller både resultat av genomförd litteraturöversikt samt analys av resultatet i förhållande till frågeställningen.

I kapitel 4 följer en diskussion samt slutsatser och reflektioner av resultatet.

3. Resultat

I följande kapitel redogörs resultaten av litteraturöversikten, dokumentstudien och innehållsanalysen. Litteraturöversikten redogörs dels likt en litteraturgenomgång och utgör dels studiens teoretiska ramverk. Resultatet av litteraturöversikten täcker därmed den vetenskapliga kopplingen till studiens syfte i enlighet med forskningsfrågorna.

Vidare redovisas resultaten av dokumentstudien med innehållsanalys på liknande vis. Innehållet av den empiriska data som insamlats redogörs för samt analyseras fristående samt i förhållande till det teoretiska ramverket.

3.1. Förtätning

Inledningsvis redogörs definitionen av förtätning med tillägg av vad som betraktas som motsatsen till förtätning. Vidare redogörs här vilka fördelar förtätning för med sig för människan i staden samt en analys av hur de hamnar i konflikt med stadens grönområden.

3.1.1. Vad innebär förtätning?

Att beskriva täthet ur ett stadsbyggnadsperspektiv är det samma som ur ett fysikaliskt och ekologiskt perspektiv. De två senare perspektiven beskriver förhållandet mellan massa och volym respektive individer per yt- eller volymenhet (Nationalencyklopedin 2021a; Nationalencyklopedin 2021b).

I ett stadsbyggnadssammanhang är de båda dimensionerna relevanta för att beskriva stadens täthet. Byggnader utgör en massa och invånarna individer som tillsammans konkurrerar om stadens rum både till yta och volym. Förtätning i en stadsstruktur handlar därmed om att på effektivaste sätt utnyttja marken i staden genom att öka koncentrationen av invånare (Carlson et al. 2015). Det innebär att stadens olika strukturer och funktioner såsom vägar, ledningar, kollektivtrafik, handel, service och bostäder även kan koncentreras. Vilket leder till en resurseffektiv koncentration vid samhällsnyttiga lägen ur flera perspektiv (Carlson et al. 2015).

Att definiera förtätning kan alltså antingen göras med hjälp av att mäta bebyggelsetäthet eller befolkningstäthet. Dessa två mätmetoder är de vanligaste när

förtätning behöver sättas i ett sammanhang (Boyoko & Cooper 2011). Vidare är det även den definition som denna studie utgår ifrån.

3.1.2. Förtätning som planeringsideal och betydelse för människans välbefinnande

Den täta staden som ideal är lika gammalt som de utmaningar och problem det också för med sig. Människan har varit bosatt i ungefär 10 000 år men städer har varit förhållandevis små fram till omkring år 1800 i samband med den industriella revolutionen (Stähle 2008; Lehtovuori et al. 2020).

Den industriella revolutionen gjorde en ny form av urbanisering möjlig, och på samma gång till en nödvändighet, för att tillmötesgå kraven på arbetskraft och samtidigt erbjuda arbetarna bostäder. Som följd av denna tids urbanisering växer den moderna stadsbyggnadskonsten och strävan efter att bygga attraktiva städer fram (Stähle 2008).

Stadsplanering blev ett första verktyg för att råda bot på de växande problem som urbaniseringen innebar, såsom trångboddhet, förorening och dålig folkhälsa, samtidigt som den skulle sörja för god ekonomisk tillväxt i staden.

Trångboddheten skulle lösas genom att bygga högre, vilket också skulle främja folkhälsan genom att skapa fler ytor för breda gator, parker och torg (ibid.), för att släppa in ljus och luft i staden samt ge invånarna möjlighet till rekreation. Genom en sådan stadsomvandling kunde även markvärdet stiga i och med att flera bostäder (genom att bygga på höjden) fick ett attraktivt läge vid ett grönområde. Som följd av att flera invånare samlas på en begränsad yta kan även kostnader för infrastruktur fördelas på flera (Carlsson et al.; Næss et al. 2020).

De ekonomiska fördelarna är många och ett vanligt förekommande argument för att bygga tätt (Boverket 2010, Malmö stad 2010, Region Skåne 2013 se Wingren et al. 2015).

Förtätning, som tillvägagångssätt för att frigöra yta, var ett stort genombrott i slutet av 1800-talet och flera av Europas stora städer 'omvandlades' med ledorden 'ljus och luftigt' (Stähle 2008). Konceptet har sedan dess varit ledande även inom svenska stadsplanering och blev i 1940-talets Sverige till ledorden 'luftiga och hälsosamma städer'.

Vad som började med att öppna upp staden slutade med att staden började spridas och glesas ut på landsbygden. Den 'hälsosamma stadsplaneringen' som råder i Sverige på 1940-talet innebar att stora landarealer ianspråkats på bekostnad av jordbruket (Johnsson 2001, Antrop 2004, EEA 2006 se Stähle 2008). I Sverige skulle uppmärksamheten vändas mot hur städer växer ut över landsbygden och de problem det för med sig genom 1980-talets nya ledord såsom, 'bygga inåt', 'stadsläkning' och 'stadsmässigt byggande', där alla syftar på förtätning och det senare med specifikt fokus på rumsliga, funktionella och sociala aspekter av staden

(ibid.). Att bygga den attraktiva staden verkar alltid ha varit en balansgång mellan att bygga tätt men samtidigt öppet och dagens planering ser inte annorlunda ut.

Medan stadens grönområden å ena sidan bidrar med många fördelar för människans välbefinnande, så ökar de å andra sidan, och oundvikligen, de fysiska avstånden mellan bebyggelse, och därmed även människorna, i staden. Att bibehålla en balans mellan öppna ytor och bebyggelsens ianspråktagande i staden är, och har länge varit, ett ledande argument för att förtäta (Ståhle 2009).

3.1.3. Förtätningens fördelar för den hållbara staden

Det finns många fördelar med att bygga den täta staden och hållbarhet och förtätning är idag närmast synonyma med varandra (Boverket 2016). Detta kommer sig bland annat av att den koncentration av stadens strukturer och funktioner som en förtätning bidrar till även begränsar transportavståndet i staden. Korta transportsträckor leder i sin tur till mindre utsläpp av växthusgaser och blir ett direkt bidrag till den ekologiskt hållbara staden.

Att samla flera och olika funktioner i nära anslutning till varandra bidrar även till en levande stad, exempelvis genom markanvändning som aktiverar platsen vid olika tider på dygnet, vilket gynnar den socialt hållbara staden. Att koncentrera användning till en begränsad yta innebär också en resurseffektiv markanvändning, samt resurseffektiv användning av befintlig infrastruktur, vilket därtill även gynnar den ekonomiskt hållbara staden (Carlsson et al.; Næss et al. 2020).

Att sträva efter att bygga den hållbara staden är inte helt oproblematiskt, utan även här förekommer uppenbara konflikter hållbarhetsdimensionerna emellan. Den fysiska tillväxt och utveckling som bland annat Linköpings kommun strävar efter (se avsnitt 3.3.1) går nämligen hand i hand med den ekonomiska tillväxten. Samtidigt, som jag tidigare nämner, är det strävan efter mer och större stad som är en av de största miljömässiga utmaningarna att bemöta inom stadsbyggandet (Albrechts, Beaton & Spithoven 1994; Høyer & Næss 2001 se Næss et al. 2020).

Även om det må vara en utmaning är det samtidigt vida vedertaget att tillväxt i produktion och konsumtion inte motsätter sig en hållbar utveckling, vilket visar sig i kommunala och statliga miljöpolicydokument världen över (ibid.) Såväl Brudtlandrapporten (1987) som den internationella hållbarhetsdiskursen genomsyras av uppfattningen om att ekonomisk tillväxt är eftersträvansvärt för att tillgodose människans framtida behov och tillgång till världens resurser.

Det är den ekonomiska tillväxten som förutspås och förväntas bidra med de medel som krävs för att bedriva en miljövänlig tillväxt (Næss et al. 2020). Vad Næss et al. (2020) syftar på är att en ekonomisk tillväxt möjliggör en teknologisk utveckling i samhället med en mer resurseffektiv eller ekologisk produktion och konsumtion med mindre negativ påverkan på miljön. Enligt ovanstående

resonemang står alltså ekonomisk hållbarhet och tillväxt tillsammans på ena sidan och ekologisk hållbarhet och miljön på den andra.

För ekonomisk tillväxt att samtidigt vara ekologiskt hållbar behöver den även vara resurseffektiv. Ur ett stadsbyggnadsperspektiv innebär en mer resurseffektiv användning att kunna tillämpa tillväxt inom befintlig bebyggelse och att säkerställa tillgängligheten i staden, samtidigt som både uppförande och användningen av bebyggelse och infrastruktur inte har en negativ påverkan på miljön (ibid.).

Förtätning har länge legat högt på stadsplanerarnas, och även forskarnas, agenda för hållbar stadsbyggnad och den kompakta staden har sedan 1990 varit den rekommenderade strategin av europeiska kommissionen (ibid.) Den täta staden är onekligen ett hållbart alternativ. Det förändrar inte faktumet att den täta staden sätter press på stadens öppna ytor och grönområden. Invånares möjlighet till motion, avslappning och bostadsnära naturupplevelse begränsas därmed också. Näss et al (2020) beskriver det som att förtätning endast är möjligt till en viss gräns och när den gränsen är nådd innebär all förtätning, uteslutande, en förlust av lokala tillgångar.

För ekonomisk tillväxt att samtidigt vara ekologiskt hållbart är därmed endast möjligt till viss mån och till en viss gräns. Ur ett samhällsbyggnadsperspektiv innebär det att en ekologiskt hållbar utveckling endast är möjlig om tillväxten i staden förr eller senare stannar av (ibid.).

Studien genomförd av Berhauser et al. (2020) konstaterar att förtätning, förutom på mikroklimatet, har absolut störst specifikt negativ påverkan på välbefinnande och ekologiska förhållanden. I samma studie konstateras att den näst största positiva effekten av förtätning är av ekonomisk art. Det är data samlat från 330 vetenskapliga artiklar som alla behandlar för- och nackdelar med förtätning som redskap för stadsbyggnad som underbygger Berghausers et al. (2020) argumentation.

3.1.4. Stadsutglesning

Nollalternativet är ett vanligt förekommande begrepp inom svensk miljö-, plan- och bygglagstiftning och är en beskrivning av vad som sker när en åtgärd uteblir och inte blir genomförd. En inte ovanligt förekommande beskrivning av ett nollalternativs konsekvenser är att åtgärden flyttar och blir genomförd på en annan plats.

I sammanhanget av förtätning kan detta liknas med att en förtätning inte genomförs utan stadens fria ytor sparas på bekostnad av att mark exploateras utanför den redan täta bebyggelsestrukturen. Det vill säga i exempelvis förort eller landsbygd. Detta resonemang öppnar för vad som kan betraktas som motsatsen till förtätning. Nämligen, att behålla staden gles, vilket brukar benämnas som utglesning eller stadsutglesning.

Stadsutglesning är ett annat stadsbyggnadsideal och är svaret på den *för* täta staden. Stadsutglesning har som stadsbyggnadsideal och strategi även den en lång historia och har påverkat den svenska stadsplaneringen mycket.

Sedan mitten av 1950-talet har europeiska städer i genomsnitt expanderat med 78% medan befolkningen endast har ökat med 33% under samma period (Nilsson et al. 2014). Det vill säga att städerna växer sig större till ytan mer än dubbelt så snabbt som invånarantalet ökar. Orsaken till stadsutglesning, och anledningen till den skeva procentfördelningen, kan, om än någon förenklat, liknas med urbanisering.

Beroende på om Nilssons et al. (2014) statistik på befolkningsökning syftar på den i Europas städer eller länder blir det mer eller mindre en synonym med begreppet urbanisering, vilket stadsutglesning och förtätning är en effekt utav.

När folk fortsätter att flytta in till städerna ökar givetvis antalet invånare i städerna oavsett om den totala befolkningen är den samma. Men stadsutglesning kan även förekomma oberoende av urbaniseringen, det vill säga att städerna expanderar till ytan i samma takt som befolkningsökningen. I Nilssons et al. (2014) exempel visar en stadsutglesning till följd av urbaniseringen men också att vi människor idag har en livsstil som kräver en större markyta än tidigare.

Vår livsstil tillsammans med levnadsstandard, högre inkomster och mindre men fler hushåll är några av de drivande faktorerna bakom denna trend i stadsutglesning (ibid.).

Ur ett nationellt perspektiv är andra bakomliggande faktorer framträdande i stadsutglesningen såsom, markägoförhållanden, administrativa strukturer och fysisk planering på kommunal samt regional nivå (Carlsson et al. 2015). Faktorer som naturligt, eller indirekt, motverkar denna trend är högre reskostnader och markpriser (ibid.), medan förtätning är ett verktyg för att motverka, eller rent av motsatsen till, stadsutglesning.

Tabell 1. Kortfattad sammanfattning av förklaringar för förtätning och dess fördelar utifrån litteraturoversikten

Begrepp	Förklaring
Förtätning	Förtätning i en stadsstruktur handlar om att på effektivaste sätt utnyttja marken i staden genom att öka koncentrationen av invånare och bebyggelse (Carlson et al. 2015).
Stadsutglesning	Motsatsen till förtätning. Platser med höga naturmiljövärden och brukningsvärd jordbruksmark exploateras i stället för att staden byggs tätare.

Fördelar	Förklaring
Resurseffektiv markanvändning	Koncentrerad bebyggelse utnyttjar befintlig infrastruktur i större utsträckning. Fler byggnader och invånare ökar också behovet av grönområden (Boverket 2016)
Tillgänglighet och mobilitet	Koncentrerad bebyggelse innebär kortare avstånd och större möjlighet att färdas till fots. Fler byggnader begränsar även öppna ytor och grönområden att färdas till fots och vistas i.
Mänsklig närvaro	Koncentrerad bebyggelse innebär en koncentration av människor och ökad trygghet. Upplevd trygghet förutsätter även goda förhållanden för översikt och orienterbarhet som öppna grönområden och rumsligheter mellan husen skapar i högre utsträckning än byggd miljö (Jacobs 2004)

3.2. Stadens grönområden

För att kunna fullfölja syftet med denna uppsats behöver även begreppet 'grönområde i staden' brytas ner till en rimlig nivå. Inte enbart för att det ska rymmas inom uppsatsens omfattning i tid, utan även för att specificeras enligt frågeställningen och det teoretiska ramverket.

Detta kapitel kommer därför att definiera begreppets innebörd med hjälp av ovan nämnda metodik. Med andra ord, genom en kartläggning av relevant vetenskaplig litteratur presenteras här definitionen för vad ett grönområde i staden är och vilka fördelar de bär med sig för människans välbefinnande.

3.2.1. En teoretisk utgångspunkt för stadens grönområden

Valet av litteratur styrs främst av uppsatsens syfte som härleder till vilken inverkan grönområden har, som fysisk struktur i staden, på människans välbefinnande. Detta innebär att litteraturöversiktens fokus ligger på salutogena och restorativa kvalitéer hos grönområden i staden (se begreppsförklaring på sida 17). Studiens tar utgångspunkt i fördelarna stadens grönområden har för människans hälsa och välbefinnande, snarare än de ekologiska, tekniska eller ekonomiska kvaliteter de kan ha.

Vidare kommer även nyckelbegrepp som sociala värden, estetik och trygghet vara indirekt ledande i litteraturöversikten som föranledda värden till salutogena kvalitéer. För frågor som rör välbefinnande och trygghet har jag vänt mig till Jane Jacobs (2004) tankar för vad som krävs av det offentliga rummets fysiska

utformning för att det ska upplevas som tryggt. Däribland lyfts vikten av mänsklig närvaro för att en plats ska kännas trygg och inge upplevelse av välbefinnande (Jacobs 2004).

Salutogena kvalitéer innebär att något har hälsobringande faktorer snarare än motsatsen (Thompson 2016), exempelvis en plats du tycker om att besöka för att den ger dig en känsla av välbefinnande. Att en plats har restorativa kvalitéer innebär att den erbjuder rum för mental och psykisk återhämtning (Colley et al. 2016). Studiens definition av välbefinnande fokuserar på ett allmänt upplevt, eller självskattat, psykiskt och mentalt välbefinnande snarare än fysisk hälsa. Psykiskt välbefinnande beskrivs av Folkhälsomyndigheten (2020a) som ett tillstånd då du har en positiv syn på framtiden, att du känner dig lugn och kan tänka klart samt att du kan hantera problem på ett bra sätt.

Denna uppfattning om psykiskt välbefinnande innehåller två dimensioner, nämligen 1) en känsla av välmående och 2) upplevd god funktionalitet – känslan av att du fungerar väl i samhället samt kan och gör rätt för dig. Uppfattningen delas av Keyes och Annas (2009) som också menar att de två dimensionerna är oskiljbara när subjektivt psykiskt välbefinnande ska mätas enligt kontemporära förhållanden.

Att studera kvalitativa värden av fysiska miljöer innebär mycket att beskriva estetik och, i sammanhanget av människans välbefinnande, även någon form av kunskap kring subjektiva upplevelser. Dessa kvalitativa värden menar Bornemark (2018) är något som är svårt för offentligt verksamma aktörer att beskriva och ta hänsyn till på grund av den övertro till kvantitativa metoder och rationaliteter som präglat samhällsutvecklingens styrsystem.

3.2.2. Vad är ett grönområde?

Vad som anses vara ett grönområde kan verka självklart men begreppet är i själva verket mångfacetterat och har flera dimensioner kring sig. Två givna, men inte alltid så tydliga, dimensioner av stadens grönområden är exempelvis de offentliga parkerna och de privata trädgårdarna. Även om vi lyckas skilja på dessa två så kan stadsgrönskan anta många olika former och uttryck. Den offentliga stadsgrönskan kan vara allt från en allé, en välansad stadspark, ett buskage eller en gräsmatta till en skog eller vildmark.

Stadsgrönskan har många former men består även i regel av olika skikt. Stadens grönområde upplevs bland annat som ljud, ljus och färg, är artrik och cykliskt föränderlig över årstiderna samt levande och är därmed åldrande och föränderlig över lång tid (Wingren et al. 2015). Att studera stadens grönområden i förhållande till förtätning bygger på befintliga gröna strukturer och platser i staden.

I takt med att städer förändras och förtätas sker samtidigt en förändring i dess användning och funktion vilket kan möjliggöra för nya former av grönska. Det kan röra sig om vertikala odlingar på byggnaders fasader och gröna tak. Denna form av

grönska motiveras inte sällan som en kompensation för bortbliven grönska till följd av exploatering och förtätning i stadens grönområden (Wingren et al. 2015).

Grönområden bidrar med många tjänster och värden till staden som klimatutjämnare, biologisk plattform, markresurs och mötesplats (Wingren et al. 2015). Avgörande för denna studie är synen på stadens grönska och grönområden som resurs för stadens invånare. Grönska och grönområden förknippas i denna text med ett organiskt element i stadsväven som kan bidra med värden och tjänster till människan direkt eller genom processer i den tätare staden.

3.2.3. En resurs för allmänt välbefinnande

Psykisk ohälsa och nedsatt psykiskt välbefinnande är ett allvarligt samhällsproblem. I Sverige har andelen personer som upplever nedsatt psykiskt välbefinnande, ångsla, oro och stress ökat inom samtliga åldersgrupper under perioden 2006–2018 (Folkhälsomyndigheten 2020b).

I takt med att personer med nedsatt psykiskt välbefinnande ökar, ökar förståelsen för olika bakomliggande orsaker till problemet, vilket möjliggör åtgärder för att förebygga dem. En faktor som mer ofta uppmärksammas i frågan om människans välbefinnande är vår tillgång till grönområden och huruvida den påverkar oss.

Forskning har påvisat att det finns en koppling mellan tillgång och nyttjande av grönområden och 1) objektiva bedömningar av depression och ångest (Maas et al. 2009 se Colley et al. 2016), 2) risk för dålig mental hälsa (de Vries, Verheij, Groenewegen, Spreeuwenberg 2003; White, Alcock, Wheeler, Depledge 2013 se Colley et al. 2016), 3) upplevd stress (Grahn & Stigsdotter 2003 se Colley 2016), och 4) subjektivt välbefinnande (White et al. 2013 se Colley 2016).

Kopplingen mellan stadens grönområden och dessa fyra sinnestillstånd visar sig genom att tillgång till och besök till grönområden bidrar till minskad stress, förbättrat humör, högre självkänsla och livskraft, samt bidrar med restaurativa kvaliteter och ökad uppmärksamhet och sinnesnärvaro (Bowler, Buyung-Ali, Knight, Pulin 2010; Hartig, Evans, Jamner, Davis, Gärling 2003; White, Pahl, Ashbullby, Herbert, Depledge 2013 se Colley et al. 2016).

Mekanismen som bidrar till dessa positiva effekter på människans välbefinnande är kopplat till vilka restaurativa funktioner stadens grönområden har. Restaurativa miljöer erbjuder såväl fysisk som psykisk återhämtning samt återuppbyggnad av de psykiska och sociala resurser som vardagslivet tär på och kräver för att fungera (Hartig 2006 se Colley et al. 2016).

Det är de gröna och blåa elementen i stadens grönområden, relativt till bebyggd miljö, som särskilt utmärker sig som bidragande för den restaurativa effekten (Aspinall, Mavros, Coyne, Roe 2013; Hartig et al. 2003 se Colley et al. 2016). Det vill säga i vilken utsträckning invånare har tillgång till ett grönområde.

Colleys (2016) redogörelse för de restorativa egenskaper stadens grönområden har baseras på Stephen Kaplans teoretiska perspektiv – Attention Restoration Theory, och är även vad denna uppsats definierar begreppets egenskaper på. Sammanfattat menar Kaplan (1995) att vissa miljöer kan främja återhämtning från psykisk och mental utmattning. Kaplan (1995) beskriver den restorativa egenskapen som beroende av fyra självständiga komponenter för att kunna föra med sig sin fulla effekt på människans välbefinnande. För att en plats ska vara restorativ behöver den erbjuda 1) en känsla av att komma bort från vardagens tyngder 2) en fysisk omfattning och sammanhållning tillräcklig att vistas i och med betydande intryck 3) möjlighet för mjuk, indirekt och omedveten fascination, och 4) kompatibilitet med de förväntningar du har på vad platsen ska erbjuda (Kaplan 1995).

Tabell 2. Sammanfattning av förklaringar för grönområden i staden och dess fördelar för människors välbefinnande utifrån litteraturoversikten

Begrepp	Exempel på uttryck och egenskap
Grönområde	<p><u>Stadsstrukturell</u>: Offentliga parker och trädgårdar</p> <p><u>Olika skikt</u>: Upplevs med flera sinnen – i färg, ljud, ljus och form.</p> <p><u>Ekosystemtjänst</u>: Bidrar med värden som klimatutjämnare, biologisk plattform, markresurs och mötesplats.</p> <p><u>Föränderlig</u>: Cyklisk annuella förändringar efter årstid och strukturella förändringar i takt med stadens bebyggelseutveckling</p>
Fördelar	Sammanfattande förklaring
Salutogena kvaliteter	<p>Salutogena eller hälsobringande kvaliteter innebär att platsen ger dig en känsla av välbefinnande.</p> <p>Salutogena kvaliteter återfinns i stadens gröna kapital och är avgörande för människans välbefinnande (Thompson 2016:591-592 & Currie et al. 2016 se Thompson 2016:594 & Pálsdóttir 2014 se Pálsdóttir 2017:312).</p>
Restorativa kvaliteter	<p>Restorativa kvaliteter. Platsen erbjuder rum för mental och psykisk återhämtning samt erbjuder flykt från vardagliga tyngder såsom stress och depression (Colley et al. 2016)..</p> <p>Forskningen pekar på att det är grönområden som erbjuder restorativa kvaliteter. En vardaglig flykt kräver även kontraster till vardagens tyngder för att kunna förverkligas. Kontrasten utgörs av den som föreligger mellan stad och land eller grönområde.</p>

3.3. Fallet Linköping

Befolkningsökningen i Sverige har de senaste 10 åren varit större än någonsin (SCB 2021-05-11). I takt med den ökande befolkningen flyttar fler in till Sveriges städer och även Linköping växer kraftigt. Det senaste decenniet har befolkningen ökat med drygt 1000 personer per år i Linköping kommun, hädanefter kommunen. I översiktsplanen för Linköpings stad (2010) skriver kommunen att det i dagsläget planeras för en befolkning på 200 000 till år 2040.

Linköpings mål är att bygga staden inåt och att förtäta den befintliga bebyggelsen i och i anslutning till stadsdelen Innerstaden. I direkt anslutning till Innerstaden sträcker sig norra delarna av Djurgårdsgatan genom stadsdelen Norra Ekkällan. I Norra Ekkällan har kommunen tagit fram ett detaljplane förslag, som går under namnet 'Detaljplan i Ekkällan för del av Innerstaden 1:29 m.fl.'. Planförslaget är i skrivande stund är i detaljplaneprocessens antagandeskede men är överklagat och ligger hos Mark- och Miljöödomstolen i Växjö i väntan på dom.

Figur 1. Detaljplaneområdet som granskas i denna studie är markerat i rött. (Maps Data: Google, ©2021 CNES/Airbus, Lantmäteriet/Metria, Maxar Technologies)

3.3.1. Linköpings strategiska planering

Hur förenar vi stark tillväxt och utvecklingsoptimism med en tydligt grön profil? Det är frågan som Linköpings kommun (2010) ställer sig själva i första stycket i deras 'översiktsplan för staden'. Frågan ovan ställer de i direkt följd efter frågan om "Hur blir en attraktiv stad ännu mer attraktiv?" och igenom lyser återigen viljan och tron på att det är både den täta och gröna staden som skapar den attraktiva staden.

Följande avsnitt ska redogöra för hur kommunen planerar och resonerar kring förtätning i förhållande till grönområden i staden. Kapitlet är strukturerat i kronologisk ordning från förhållningssätt till internationella mål till lokalt operativ planering på detaljnivå.

Översiktsplan för staden Linköping

Grundläggande för kommunens strategiska planering, precis som för alla andra kommuner, är Sveriges nationella mål samt strävan mot hållbar utveckling med koppling till de globalt uppsatta miljömålen.

Kommunens översiktsplan (Linköpings kommun 2010) utgår från det tredimensionella hållbarhetsbegreppet, i enlighet med den nationella definitionen (Regeringskansliet 2016) samt den i kommunens egen hållbarhetspolicy (Linköpings kommun 2018), med tillägget att det är den ekologiska dimensionen som utgör ramen för hållbar utveckling.

Att den ekologiska dimensionen utgör ramen motiveras med att vi är beroende av naturen som resursbas. Om denna mindre avvikelser, från den kommuntäckande samt nationella definitionen, beror på att översiktsplanen i skrivande stund är 11 år gammal, att samhällsbyggnadsförvaltningens politiska uppdrag kräver mer ekologiskt fokus än vad kommunen gör i allmänhet eller något annat kommer jag inte gå in på djupet på.

Men, oavsett ålder, är översiktsplanen fortfarande gällande och det strategiska verktyg som styr stadens utveckling. Det bör tilläggas att en aktualitetsprövning av översiktsplanen görs av alla kommuner vid varje mandatperiod. I detta fall framgår inga relevanta förändringar i och med aktualitetsprövningen (Linköpings kommun 2016a), så översiktsplanen betraktas i skrivande stund som 11 år gammal.

Det är översiktsplanen som styr detaljplanens utformning, som i sin tur är den juridiskt gällande handlingen att förhålla sig till i processen för lovprövning. I Sveriges kommuner är det de nationella miljömålen som sätter sin prägel på och påverkar den översiktliga planeringen (Naturvårdsverket 2020) och Linköping är inget undantag här heller.

Med utgångspunkt i miljömålet 'en god bebyggd miljö' specificerar kommunen i sin översiktsplan för staden en rad olika delmål med direkt koppling till miljömålet. Däribland finns det enskilda målet att utveckla staden Linköping.

Utvecklingen kommunen syftar på innebär, fler bostäder och arbetsplatser i staden, en tätare och mer sammanhängande stad genom kompletteringar, omvandlingar och utbyggnad i centrala lägen. Det senare kan i sammanhanget tolkas som kommunens egen beskrivning och definition av fenomenet förtätning.

Kommunens mål att utveckla staden har en till dimension, nämligen att värdefulla grönområden sparas och tillförs nya värden. Dessa två dimensioner delar en och samma övergripande målpunkt med rubriken 'Utveckla staden Linköping'. Detta kan tolkas som att kommunen värdesätter båda delar lika i åtgärder och processer som handlar om att utveckla staden.

I övrigt genomsyras översiktsplanen av begreppen tillgänglighet och mobilitet, och förtätning är återigen ledordet i strävan för den hållbara, praktiska, effektiva och attraktiva staden. Kommunen vill satsa på tätare bebyggelse för att minska utsläppen av växthusgaser och därmed bidra till en bättre miljö för våra barn och barnbarn, vilket man förväntas åstadkomma genom att öka tillgänglighet och mobilitet i staden.

Förtätning framstår som lösningen på det mesta, vilket inte borde vara något konstigt för ett rådande stadsbyggnadsideal som jag tidigare har nämnt, men kommunen är nog med att redogöra vilka dess fördelar är.

Kommunen argumenterar för att förtätning bidrar till god hushållning av markresurser, bidrar till att "läka" staden genom att bygga ihop stadens enklaver, barriärer byggs bort, värdefull jordbruksmark värnas, goda underlag för kollektivtrafik, gång och cykel skapas, befintlig infrastruktur kan utnyttjas samt att stadslivet blir rikare och tryggheten ökar. Den andra dimensionen, angående grönområden, motiveras med att den är viktig för rekreation och biologisk mångfald.

I översiktsplanen föreslås att grönområden som inte har ett värde för rekreation och/eller biologisk mångfald ska få en ny användning, men att hänsyn ska tas till stadens grönstruktur vid förtätning.

Vidare konstaterar kommunen att en tät stad inte behöver innebära avkall på tillgången till rekreationsområden i staden. Kommunen menar att det till och med kan vara tvärt om – genom att koncentrera resurser på en begränsad geografisk yta kan överskottet läggas på just grönområden och parker. En tätare stad generar större befolkningsunderlag och skapar bättre förutsättningar för stadens serviceutbud, kultur och handel som i sin tur stimulerar den ekonomiska hållbarheten ytterligare.

Mer resurser till parkerna helt enkelt? Så enkelt är det kanske inte men undertonen i översiktsplanen genomsyras av den bakomliggande ekonomiska drivkraften, som i sig är fullt naturlig hos en kommun som konkurrerar med 289 andra om Sveriges samtliga skattebetalare. Poängen är att mer folk är lika med mer pengar och att mer folk på en begränsad yta dessutom kostar mindre pengar, som exempelvis kan läggas på staden offentliga rum i stället.

Översiktsplanen genomsyras som sagt av argumentationen för förtätning vilket, trots att det är ett uppenbart stadsbyggnadsideal, kan tyda på att det är tabubelagt och något stigmatiserat och därmed kräver grundligare förklaring för att legitimeras. Det hade i sådant fall inte varit något nytt fenomen, utan har nämligen länge varit ett vanligt argument, att invånare är skeptiska till förtätning samtidigt som det har favoriserats av exploatörer och planerare (Ståhle 2008).

Kommunen fortsätter att redogöra för på vilka sätt det går att förtäta staden och vad som kan uppnås med förtätning som verktyg för utvecklingen av staden, och här är listan lång. En av punkterna, i listan för hur förtätning kan genomföras, innebär att grönytor helt enkelt omdisponeras till fördel för tätare bebyggelsestrukturer.

I och med att punkten ligger i listan för 'hur man kan göra', bör åtgärden tolkas vara en positiv och eftersträvarsvärd metod för att bygga tätt. Trots detta krävs det av planförfattarna att motivera även detta, och åtgärden legitimeras genom något som liknar argumenten bakom kompensationsåtgärder i ett exploateringssammanhang. Nämligen att, om ett stort men 'dåligt' grönområde byggs bort kan en mindre och bättre anläggas. Ett exempel på detta är när kommunen planerar för en expansion av stadskärnan i stadsdelen Kallerstad och medger i översiktsplanen att grön- och rekreationsområden troligen kommer bli mindre.

I Kallerstad, en annan central stadsdel i Linköping, ska det förtätas på bekostnad av stadens grönområden vilket motiveras av att de grönområden som kommer blir kvar ska få högre kvalitet.

Som jag redan har påpekat är krafttagen många och stora för att legitimera en förtätning av staden Linköping medan fördelarna för att utveckla och bevara stadens grönområden fortfarande bara utgörs av rekreativa värden och bidrag till biologisk mångfald. Dessa skillnader i ansträngning till motiveringen av de två strategierna för vad det, enligt kommunen, innebär att utveckla staden visar på en konflikt någonstans dem emellan. Att den ena argumentationen verkar nödvändig för att legitimera exploatering i grönområden och att de båda ursprungligen, och tillsammans, är lösningen för en hållbar utveckling av staden styrker detta. Det finns en uppenbar vilja i översiktsplanen att främja både förtätning samt bevarande och utveckling av grönområden men ansträngningarna ligger främst i att legitimera förtätning än något annat.

Under kapitlet i översiktsplanen som redogör för vad förtätning innebär, hur det ska genomföras och vad det kan åstadkomma, ställs det även mot hållbarhetsbegreppets tre dimensioner. Däribland finns, som vi redan vet och inte minst som kommunen värdesätter högt, den ekologiska dimensionen. Eftersom vi redan har konstaterat att god hushållning av markresurser många gånger gynnar en ekologiskt hållbar utveckling, är det inte konstigt att det påpekas även här. Däremot kan det verka konstigt att grönområden i staden inte motiveras som gynnsamma för

den ekologiskt hållbara utvecklingen, eller för den delen, av några andra värden kopplade till människans välbefinnande eller hälsa utöver ospecificerad rekreation.

Att stadens grönområden gynnar människans välbefinnande och hälsa är vida känt, vilket jag går in på i kapitel 3.2.3 Även om rekreation relativt enkelt kan kopplas till individuell hälsa och välbefinnande, görs det inte och argumentationen för grönområdets fördelar är relativt svag i förhållande till den som förs för den täta staden. Utöver de fördelar grönområden kan tillföra staden och dess invånare listar kommunen viljeinriktningar och åtgärder för hur de kan bevaras och utvecklas.

Precis som när kommunens strategi för förtätning beskrivs hur den förhåller sig till stadens grönområden, behandlas även förtätning när stadens strategi för grönstruktur ska beskrivas. Till skillnad från det tidigare, framgår det dock inte om det finns några fördelar, eller anledningar, att prioritera bevarandet av grönområden om de två strategierna hamnar i konflikt. Det framgår dock tydligt att ”parker och naturområden är en viktig beståndsdel i en god stadsmiljö” och att värdefulla gröna stråk ska bibehållas och utvecklas.

Kommunen klargör också att stadens omgivningar har mycket höga natur-, kultur-, och rekreationsvärden, som sträcker sig in i staden genom gröna stråk och länkar, men att innerstaden utmärker sig med en mindre andel grönytor än övriga staden. Vidare framställs närhet och tillgång till gröna områden som en viktig del för daglig närrekreation i staden och att mindre parker bör bevaras och förädlas för att skapa variationsrikedom och lyfta de enskilda parkernas karaktär. Nämnvärt från översiktsplanen är även att det är viktigt att skapa nya grönytor i staden när befolkningen ökar genom att ta vara på befintliga resurser. Detta strider mot den tidigare nämnda viljan att ta befintliga markresurser i anspråk, såsom grönområden, till fördel för den täta staden. Även denna motsägelse understryker konflikten som uppstår mellan de två stadsbyggnadsidealerna, den täta och den gröna staden.

Utvecklingsplan för Linköpings innerstad – Ett tillägg till Översiktsplan för staden Linköping

Kommunens utgångspunkt i sin utvecklingsplan för Linköpings innerstad (2016b) är lik den i Översiktsplanen för staden Linköping (2010), med en tydlig inriktning på förtätning. Utvecklingsplanen beskriver stadens historiska utveckling som gles och problematiskt eftersom den glesa strukturen har tagit mycket mark i anspråk.

Viljan är den samma och fokus ligger på att utvecklas till en mer attraktiv, konkurrenskraftig och hållbar stad men för att uppnå detta ska staden inte längre läkas utan att i stället växa inåt. Kommunens vision är att skapa mer och bättre innerstad genom att befästa befintliga strukturer till fördel för den täta och sammanhållna staden. Visionen är, precis som i översiktsplanen, att bygga ihop och läka staden genom att fokusera på att befintliga stadsdelar förenas med varandra, med den lilla skillnaden att begreppet ’läka’ har bytts ut mot ’förena’. I tillägg till

att förena definieras nu även stadens utveckling av ledord som 'blanda', 'förnya' och 'koppla'.

Målinriktningen är tydlig – det är innerstaden som ska bli till något tätare och på samma gång bättre. Men, vad är en bra innerstad och vad är en innerstad? Kommunen hjälper oss med att förstå vad de strävar efter genom att definiera just detta.

Enligt kommunen kännetecknas innerstaden av dess form och innehåll. Innerstadens form karaktäriseras av täthet och variation, sammanhängande gatunät, tydliga gaturum med entréer mot gatan, medvetet formgiven relation mellan gatans bredd och bebyggelsens höjd, tydligt definierade torg, platser och parker och verksamheter i bottenplan. I kommunens bild av den täta staden finns det också plats för parker och andra offentliga rum och den gröna och täta staden förblir till synes oskiljbara.

Vidare fastställer kommunen att innerstaden är högt efterfrågad och att det därmed finns ett behov att tillhandahålla mer av den till kommunens invånare. Till följd av detta har man låtit analysera vilka specifika kvaliteter innerstaden har som faktiskt gör staden attraktiv att bo och verka i. Till definitionen av innerstaden redovisas därmed även, vilka de menar är, de underliggande drivkrafterna för inflyttning och nyetablering. De listar sju stadsbyggnadskvaliteter som ska avspegla efterfrågan av innerstaden i förhållande till stadens bostads-, lokal- och markpriser. Dessa priser anses vara direkt kopplade till intresset för att bo, vara verksam och bygga i staden och utgör därmed en lämplig indikator för stadens attraktionskraft.

Kommunen har då funnit att 1) närhet till City, 2) tillgång till spärstation, 3) tillgång till gång- och gatunät, 4) tillgång till urbana verksamheter, 5) tillgång till park, 6) närhet till vatten och 7) kvartersform är vad som genererar priset för en bostad och att 90% av dessa kvaliteter har med täthet att göra.

Kommunen vidareutvecklar definitionen av täthet och sammanfattar dessa 90% till att bestå av boendetäthet, arbetandetäthet och entrétäthet. I denna begreppsdefinition ingår invånarens tillgång till stadens parker vilket innebär att en viss form av täthet även gör staden grönnare i den meningen att fler har nära och god tillgång till stadens grönområden.

Kommunen beskriver vidare parker och rekreationsområden som viktiga komponenter i innerstadsstrukturen och som gemensam resurs tillhörande alla människor i staden. Stadens parker och rekreationsområden beskrivs även här som bristvara och att nya ytor för park och rekreation kan behöva tillföras. I tillägg beskriver kommunen grönområden som rekreativa stråk som kan binda samman innerstaden med ytterområdenas större strövområden och naturområden utanför innerstaden. Till skillnad mot de 'gröna stråk' som i översiktsplanen uteslutande beskrivs som bidragande resurser för framkomlighet, tillgänglighet och biologiska samband, framställs de nu som att även bidra till invånarnas möjlighet till rekreation.

Utifrån de små skillnader i hur kommunen beskriver de gröna länkarna, som går in ifrån staden ut till kringliggande naturområden, kan man ana att synen på dessa stråk har förändrats något under de sex år som skiljer texterna åt. Inte nog med att flera gröna strukturer beskrivs innehålla rekreationsvärden, utvecklas även detta vidare och kommunen redogör vad rekreation i sig har för värde och betydelse för människan.

Kommunen lyfter nu parker och rekreationsområden som viktiga för sociala aktiviteter och livsmiljöer för växter och djur, vilket kan läsas som rekreation och biologisk mångfald, men även vilka effekter det har för bland annat människors hälsa. Parker och rekreationsområden beskrivs skapa förutsättningar för att aktivera människor och skapa utrymme för motion, picknick, sällskapsspel, spontanidrott och tillfälliga evenemang, vilket i sin tur kan bidra positivt till människors hälsa.

Kommunen menar även att parkerna ska utgöra oaser där människor kan ta del av blomsterprakt och vattenvy.

Dessa exempel som listas av kommunen är av relativt olika karaktär och kan tolkas som att bidra till människans hälsa på olika vis. Det framgår inte, tydligare än så här, om det syftas på fysisk eller psykisk hälsa men med tanke på dess spridda karaktär kan man ana att det syftas på båda delar och att 'hälsa' i sammanhanget används som samlingsbegrepp för dem.

Att parkens grönområden ska ge invånaren utrymme att promenera och utöva spontanidrott kan kopplas till fördelar för människans fysiska hälsa, medan sällskapsspel och picknick kan kopplas till sociala värden, umgänge och nöje, som i sin tur kan kopplas till människans välbefinnande.

Anmärkningsvärt i kommunens beskrivning av vad stadens grönområden kan bidra med är att de ska utgöra oaser där människor kan ta del av blomsterprakt och vattenvy. Denna aspekt kan kopplas till avkoppling, tillflykt och restoration. Sammantaget inger dessa aspekter en betydligt starkare tilltro till vilka fördelar stadens grönområden har för människans välbefinnande än vad som tidigare har kunnat utläsas i översiktsplanen.

Utvecklingsplanen klargör att när staden växer, vilket den nu ska göra inåt, och blir tätare behöver inte bara de befintliga parkerna utvecklas utan det behövs dessutom flera. Kommunen understryker då att parkerna behöver vara väl integrerade och en del av stadsstrukturen och fungera som samlande stadsrum och att gröna samband mellan parker stärks. Detta ska göras genom anläggning av ett antal mindre närparker som kompletterar utbudet av större stadsparker i staden.

Som jag tidigare nämnt, är viljan densamma som i översiktsplanen och staden ska förtätas genom att 'bygga inåt' och därmed skapa mer och bättre innerstad. Vad som främst skiljer de två handlingarna åt är att förtätning inte längre verkar behöva legitimeras eller för den delen ens nämnas. Utvecklingsplanen för Linköpings innerstad medger inte bara att stadens grönområden är positiva med hänsyn till människans hälsa utan även att bygga tätt är det. Förtätningen framstår, sex år efter

att översiktsplanen var skriven, som underförstådd synonym till begrepp såsom, komplettering, expander, utvidgning och tillbyggnation.

Utvecklingsplanen listar ett antal förutsättningar för utveckling som bör studeras närmare för samtliga stadens delområden och däribland återfinns både 'möjlighet till förtätning' och 'möjlighet till förändring av parker'. Det är alltså fortsatt den täta staden i symbios med den gröna staden som eftersträvas.

Anmärkningsvärt av dessa två 'möjligheter' är att det senare endast syftar på möjlig förändring av befintligt bestånd, vilket då bör innefatta allt från utveckling till stagnation, till det bättre eller det sämre, medan det första endast syftar på förtätning eller ej.

Konflikten som detta kan tänkas leda till går att skönja även i utvecklingsplanen, under kapitlet som behandlar konsekvenser. Här anges att förtätning som föreslås i första hand avser områden som redan är bebyggda och i andra hand grönområden som saknar natur- och rekreationsvärden. Även här anger kommunen att grönområden med höga natur- och rekreationsvärden ska bevaras och utvecklas utan att specificera närmare vad som utgör sådana höga värden. Slutligen medger kommunen att föreslagen förtätning dock innebär att befintliga natur- och rekreationsvärden ändå kan komma att påverkas negativt.

Kommunen medger och bekräftar därmed konflikten i sin inriktning att bygga både tätt och grönt följt av en motivering vi känner igen sedan tidigare; att en förtätning av innerstaden medför att värdefull jordbruksmark utanför staden bevaras.

Linköpings mötesplatser – innerstadens parker och torg

Till följd av kommunens viljeinriktning att bevara och utveckla innerstadens parker och rekreationsområden har kommunen tagit fram ytterligare ett tillägg till översiktsplanen (Linköpings kommun 2019). Handlingens syfte är att identifiera befintliga samt föreslå nya offentliga mötesplatser och på en strategisk nivå skapa ett gemensamt synsätt för utvecklingen av Linköpings innerstad. Handlingen fokuserar på stadens mötesplatser, vilket används som samlingsbegrepp för allmänt tillgängliga platser som i huvudsak utgörs av gröna och hårdgjorda miljöer.

Som tematiskt tillägg till översiktsplanen bidrar *Linköpings mötesplatser* med en fördjupad insikt i kommunens förhållningssätt till innerstadens grönområden och parker. Handlingen kvantifierar och karaktäriserar stadens utbud av parker utifrån de fyra perspektiven; kvalitet, tillgång, närhet och tillhörighet, och redovisar utifrån dessa en handlingsplan och strategi för vidareutveckling och bevarande.

På grund av den tematiska avgränsningen hanteras naturligt inte strategin för förtätning i samma utsträckning i denna handling som i föregående. Trots detta fortsätter kommunen att vara tydliga med att stadsbyggnadskonsten handlar om att samordna flertalet gränsöverskridande och komplexa system.

Kommunen beskriver stadens offentliga platser som viktiga byggstenar när innerstaden ska kompletteras med fler byggnader och att en mer och bättre innerstad behöver både fler och bättre parker. Det konstateras igen att Linköping har gott om grönområden men att det är en bristvara i innerstaden och att det är dit resurser behöver riktas för att skapa fler och bättre parker. Kommunen är nu tydliga med att detta är en nödvändighet för att åstadkomma mer och bättre innerstad.

I handlingen hänvisar kommunen, flitigare än innan, till forskning, och i första hand i syfte att legitimera de fördelar grönområden har i staden. Argumentationen liknar den vi har sett innan, med hänvisningar till ekologiska, sociala och ekonomiska fördelar, med undantaget att kommunen utvecklar och betonar grönområdets betydelse för människans hälsa och välbefinnande. Kommunen hänvisar nu inte bara till att parkens besökare kan betrakta utan också njuta av blomsterprakt och grönska.

Kommunen utvecklar också argumentationen med hänvisning till sociala värden genom att klargöra att indirekt interaktion med stadens medmänniskor har stor betydelse för vårt välbefinnande. Att njuta av grönska, indirekt interagera med andra och att vistas i en miljö som kräver mindre aktiv uppmärksamhet är alla argument, använda av kommunen, för att stadens grönområden är en plats för restoration.

Vidare bedriver nu kommunen en starkare argumentation för att en symbios mellan den täta och gröna staden faktiskt är möjlig, och anger här fler åtgärder där de två strategierna kompletterar varandra.

Argument för när de två dimensionerna kompletterar, eller är avhängiga av varandra, har nämnts tidigare men här belyser kommunen även vikten av tydliga gränsdragningar mellan offentlig och privat plats i staden. Kommunen menar att förtätning kan bedrivas till fördel för ett väldefinierat grönområde i staden, genom att skapa tydliga rumsliga strukturer och att detta främst är aktuellt i innerstadens ytterkant, dit stadens kvarterstruktur inte når.

I kommunens återgivning av stadens befintliga grönstruktur framställs stadens äldre träd som riskgrupp i växtbeståndet. Detta motiveras med att stadens mark har efter många hundra års stadsbyggande blivit för kompakterad för att större träd ska få tillräckligt med syre för att kunna etablera sig. Investeringar i träd beskriver kommunen som exempel på en kostnad som är enkel att beräkna och planera för men att investeringar i stadens grönområden kan bestå av en mycket mer komplex värdering än så. Kommunen nämner grönområdets dagvattenhantering som en sådant komplext värde men också värdeökning hos bostäder som ligger nära attraktiva parker.

Det ekonomiska perspektivet och framför allt relationen i markvärde mellan bebyggelse och park är återkommande i kommunens strategiska planering. Det kan tolkas som en argumentation och ett värde för både förtätning och utveckling och bevarande av grönområden i staden. Därtill kan det ekonomiska perspektivet

betraktas som fundamentalt för argumentationen för de två dimensionernas samhörighet och därmed även starkt för bemötandet när en konflikt uppenbarar sig.

3.3.2. Linköpings operativa detaljplanering

Den operativa planeringen i kommunen vilar, som jag går in på i avsnittet ovan, på den strategiska och översiktliga. Den operativa planeringen som granskas i detta avsnitt är det pågående detaljplanearbetet längs Djurgårdsgatans östra sida i stadsdelen Ekkällan, i anslutning till Linköpings innerstad.

Detaljplanens övergripande syfte är att utvidga innerstaden och ge Djurgårdsgatan och dess bebyggelse ett tydligt och enhetligt ramverk som anknyter till traditionell stadsbebyggelse. Planens mål är därmed att skapa en naturlig förlängning av innerstaden genom ny bebyggelse.

Detaljplanen föregås av och är förenlig med översiktsplanen (2010), ett arkitekturprogram (2017), en utvecklingsplan för innerstaden (2016b), översiktsplanens tillägg om Linköpings mötesplatser (2019) och ett detaljplaneprogram (2015). Detaljplanen är förenlig med dessa då de alla, även om de pekar på andra aspekter än de i detaljplanen också, indirekt eller direkt, markerar området som lämpligt för förtätning. Att vissa planer pekar ut området indirekt innebär att området inte pekas ut alls, varken som lämpligt eller olämpligt för varken det ena eller det andra.

Detaljplanen klargör i planbeskrivningen att förslaget innebär att obebyggd mark bebyggs. Kommunen beskriver marken idag till största del bestå av gräsytor med träd och att det i planområdets närområde finns flera natur och parkmiljöer. Även om detta stämmer så ingår det i Detaljplaneprogrammet för Ekkällan (2015) totalt fyra detaljplaneärenden, varav endast två är offentliggjorda men samtliga består i dagsläget av grönområden och parker. I samtliga detaljplaneärenden är syftet att utvidga innerstaden med nya bostäder. Vilket skulle kunna ha förödande konsekvenser på stadens grönområden ur ett översiktligt perspektiv.

Kommunen beskriver området som att inte direkt ha någon betydelse för lek och rekreation i dagsläget, att det inte inbjuder till vistelse och att omsorg saknas i dess gestaltning (Linköpings kommun 2020).

Konsultfirman som genomfört naturvärdesinventeringen beskriver däremot inte området som en anspråkslös gräsmatta med träd på, utan som till största del en park med karaktär av både välansad stadspark och av en mer naturlig park med rötter i ett hävdad odlingslandskap. Konsulten beskriver att naturvärdena i området är knutna till träden i första hand men även till strukturer som buskage och ängsväxter. Vidare beskriver konsulten området som en rekreationsyta för boende i närområdet och även som rörelsestråk för cyklister och fotgängare in och ut från innerstadens centrala delar. Därtill beskriver konsulten området som en viktig korridor för

stadens trädmiljöer, från staden ut mot stadens mycket värdefulla ekmiljöer i stadens ytterområden (Fennicus natur 2019).

Narrativet av området skiljer sig avsevärt mellan konsult och kommun även om kommunens beskrivning är en sammanfattning av, och refererad till, just konsulternas. Utan att göra denna studie till en diskursanalys kan man ändå skönja klara olikheter i parternas språkbruk och utav detta spekulera i olika orsaker bakom detta. De två parternas syften är exempelvis klart olika, där konsultens är att beskriva platsens naturvärden och kommunens är att utvidga stadskärnan med bebyggelse. Eftersom det inte krävs av konsulten att ta hänsyn till annat än platsens naturvärden så gör de inte heller det. Syftet med kommunens detaljplan kräver dock att hänsyn tas till en lång rad andra intressen som oundvikligen hamnar i konflikt med varandra.

Detaljplanen är i skrivande stund överklagad av två enskilda med motiveringen att bebyggelsen ej bör ta det värdefulla grönområdet i anspråk och behandlas nu av Mark- och miljödomstolen.

Tabell 3. Sammanfattning av kommunens strategier för förtätning och grönområden i förhållande till litteraturöversikten

Fördelar förtätning	Kommunens strategi
Resurseffektivitet	Kommunen använder liknande argument som de funna i litteraturöversikten angående resurseffektivitet. Kommunen uttrycker en vilja att bygga ”inåt” för att bespara brukningsvärd jordbruksmark och värdefulla naturmiljöer i stadens periferi (Linköpings kommun 2010; Linköpings kommun 2016b).
Tillgänglighet och mobilitet	Kommunen använder liknande argument som de funna i litteraturöversikten angående tillgänglighet. Kommunen beskriver hur en förtätning av staden gynnar närhet och tillgång till stadens funktioner (Linköpings kommun 2016b).
Mänsklig närvaro	Kommunen använder liknande argument som de funna i litteraturöversikten angående mänsklig närvaro. Kommunen motiverar förtätning med att det bidrar till ett ”rikt stadsliv” som ska öka den upplevda tryggheten i staden (Linköpings kommun 2012).
Fördelar grönområden	Kommunens strategi
Restorativa kvaliteter	Kommunen använder liknande argument som de funna i litteraturöversikten angående restorativa kvaliteter. Kommunen beskriver hur grönområden kan bistå med njutning för invånarna genom vistelse i stadens grönområden. Kommunen beskriver också hur mänsklig interaktion i stadens grönområden kan leda till en känsla av välbefinnande (Linköpings kommun 2019).
Salutogena kvaliteter	Kommunen använder liknande argument som de funna i litteraturöversikten angående salutogena kvaliteter. Kommunen redogör för salutogena kvaliteter hos stadens grönområden kopplade motion och fysisk hälsa (Linköpings kommun 2019).

Tabell 4. Sammanfattning av kommunens strategi för förtätning och grönområden utifrån dokumentstudien som ej återfinns i litteraturöversikten

Fördelar förtätning	Kommunens strategi
Stadsläkning	Kommunen använder begrepp som 'läka staden' i sin argumentation för förtätning. Kommunen syftar på att ny bebyggelse ska länka samman staden genom exploatering där bebyggelse inte förekommer.
Fördelar grönområden	Kommunens strategi
-	Kommunen använder inga ytterligare argument utöver, eller som skiljer sig anmärkningsvärt från, de från de funna i litteraturöversikten.

Tabell 5. Sammanfattning av dokumentstudiens innehållsanalys. Tabellen redogör för påträffade företeelser i kommunens planering angående förtätning i förhållande till stadens grönområden. I tabellen listas begrepp och företeelser som indikerar att en konflikt föreligger samt vad som orsakar den.

Begrepp och Företeelser	Förklaring och analys
Stadsläkning	<p>Kommunen använder begrepp som 'läka staden' i sin argumentation för förtätning. Kommunen syftar på att ny bebyggelse ska länka samman staden genom exploatering där bebyggelse inte förekommer.</p> <p>Begreppet är tvetydigt och används av flera kommuner men i motsatt mening. Begreppet stadsläkning används ofta för att beskriva metoder för att läka staden genom att öka mobilitet och sammanhang genom stråk och grönområden (Listerborn et al. 2002).</p>
Värdering	<p>Det finns en påtaglig obalans i kommuns argumentation om värdet i stadens strukturer som berörs av förtätning.</p> <p>Värdet av stadens grönområden är tydligare i externa konsulters beskrivningar och förminskas i kommuns.</p> <p>Kommunens avsaknad på strategi för förtätningens påverkan på stadens grönområden lyser igenom i och med att de olika strukturerna får så olika uppmärksamhet i deras planering.</p>
Kvalitet över kvantitet	<p>Kommun vill satsa på bättre parker för att kompensera för färre till antalet.</p> <p>Bristfällig strategi och en konflikt uppenbarar sig när kommun hävdar att fler grönområden behövs i staden men</p>

	att man samtidigt vill ersätta kvantiteten av parker med högkvalitativa grönområden. I detta resonemang verkar värdet av en förtätning väga tyngre än antalet grönområden.
Argumentation	<p>Kommunens retorik och argumentation för stadsstrukturerna olika värden är även den i obalans.</p> <p>Argumenten för förtätningens fördelar är avsevärt fler och mer genomgående än de för stadens grönområden.</p>
Omdisponering	<p>Kommunen använder begreppet för att beskriva kompenserande åtgärder. Grönområden ska omdisponeras till fördel för tätare bebyggelse.</p> <p>Likt resonemanget om kvalitet över kvantitet presenterar kommunen åtgärder som underlättar förtätning på grönområdets bekostnad.</p>
Kunskap	<p>Värdebeskrivningar och argumenten bakom reflekterar organisationens motiv och planförfattarnas kunskap.</p> <p>Råder det en kunskapskonflikt på samhällsbyggnadsförvaltningen på Linköpings kommun?</p> <p>Har kommunens planförfattare mer kunskap i stadsbyggnadsidealet förtätning än kring grönområden och grönstruktur? Har förtätningens förespråkare större inverkan på planprocessen än andra?</p>
Begrepp	Den kommunala begreppsapparaten är begränsad och förenklad för att nå en bredare publik. Olika aktörer använder begrepp på olika sätt och i olika omfattning. I denna studie framstår kommunens begreppsapparat som begränsad av flera anledningar och hur de använder begrepp skiljer sig från den vetenskapliga diskursen.
Trendkänslighet	Kommunens samhällsplanering är avhängig av rådande trender och ideal. Kommunens strategiska motiv till förtätning respektive bevarande av grönområden förhåller sig i linje med samtida forskning. Det råder en obalans inom forskning om förtätning och den sviktar mot förtätningens fördelar snarare än dess negativa konsekvenser.
Förändring över tid	Den empiriska data som dokumentstudien består av är 2 till 11 år gammal i skrivande stund. Kommunens förhållningssätt till både förtätning och grönområden har på relativt kort tid förändrats över tid. Kommunens retorik har gått från en obalanserad till en med jämnvikt för att motivera förtätning respektive strategier för stadens grönområden.

4. Diskussion

I detta avsnitt följer en diskussion kring studiens resultat och vad det innebär för vidare forskning i ämnet samt för kommunala strategier för förtätning och bevarande av grönområden.

Resultaten av studien verifierar att det föreligger en konflikt mellan de värden och kvaliteteter som både förtätning och grönområden innebär för människan i staden.

4.1. Fysisk markanvändning i konflikt

Redan i inledningen konstaterar jag och utgår från att en konflikt existerar mellan förtätning och stadens grönområden. Eftersom konceptet att förtäta delvis innebär att öppna ytor i staden exploateras för bebyggelse, och att stora delar av stadens öppna ytor utgörs av grönområden, är en konflikt på ett eller annat plan oundviklig.

Detta har i denna studie bekräftats men det har även visat sig att det främst gäller den fysiska miljön, det vill säga resultatet av en genomförd förtätning, och att konflikten inte är lika lätt att tyda i Linköpings kommuns strategiska planering.

Konflikten i kommunens strategiska planering går ett fåtal gånger att utläsa direkt av kommunens handlingsplaner men går oftare att tolka mellan raderna. Att undersöka något som till synes verkar uppenbart i den fysiska miljön visar sig inte vara lika lätt att utläsa i dess bakomliggande drivande faktorer inom kommunal förvaltning.

Kommunens strategi för stadens markanvändning handlar i grunden om styrning av användning och funktion och vilka konsekvenser respektive ställningstagande har. Att beskriva dessa konsekvenser och vilka olika fördelar de för med sig i förhållande till bebyggelse respektive grönområden är en sak. Det är då tal om två olika fysiska strukturer med olika funktioner i staden och för invånaren. Kommunen beskriver dessa två strukturer, i sin fysiska form, i jämförbar omfattning och det är även här konflikten går att utläsa i den kommunala viljeinriktningen.

Att jämföra nyttan av två olika fysiska strukturer i staden är av kommunen inte lika lätt. I kommunens handlingsplaner är det en tydlig obalans redan i

beskrivningen av nyttan med förtätning respektive grönområden vilket försvårar jämförelsen ytterligare.

Obalansen i sig är dock jämförbar med en konflikt och det är så här konflikten mellan stadsstrukturernas fördelar uppenbarar sig mellan raderna. Medan kommunen har lätt för att beskriva nyttan med förtätning verkar det mindre lätt att beskriva fördelarna med att stadens grönområden, speciellt i förhållande till människans välbefinnande.

Människans välbefinnande hamnar i skymundan av andra fördelar de fysiska stadsstrukturerna för med sig i sammanhanget av markanvändning. Det är anmärkningsvärt men samtidigt inte lustigt att den enskilda invånarens mentala tillstånd är vanskligt att ta hänsyn till i en kvantitativt präglad offentlig förvaltning, i en samtid var ökad tilltro till kalkylerande metoder sträcks ut till livets alla områden (Bornemark 2018).

Även om väldigt få skulle förneka att staden är byggd för människan, varje enskild individ och deras upplevelse, så är nyttan för människans välbefinnande förhållandevis sällsynt i kommunens stadsutvecklingsstrategi. Bornemark (2018) beskriver det som en pedantisk byråkrati som förlorat förmågan att relatera till individer och konkreta situationer.

4.2. Den kommunala begreppsapparaten mot den vetenskapliga diskursen

Enligt svensk lagstiftning (SFS 2009:600) ska språket i offentliga texter vara vårdat, enkelt och begripligt. Författare av offentliga texter har ett ansvar att kommunicera till den breda allmänheten på ett sådant sätt att den som berörs av texten kan förstå den. Till skillnad mot författare bakom vetenskapliga texter, blir kommunen här begränsad till att anpassa sig för en bredare publik.

Detta visar sig tydligt i hur offentlig respektive vetenskapliga aktörer använder sin vokabulär och vilka begrepp som används för att beskriva fenomen och företeelser.

Lagstiftning angående språkbruk är en förklaring till varför Linköpings kommun blir begränsad i sin kommunikation men det kan också förklaras av att den kommunala begreppsapparaten är utsatt för begreppsimperialism.

Begreppsimperialism innebär att begrepp och tankesätt från andra områden – som exempelvis attraktiv, effektiv, konkurrens, utveckling och tillväxt – koloniserar den offentliga verksamheten (Bornemark 2018).

Dessa begrepp överröstar andra begrepp – såsom salutegen och restaurativa – som annars skulle kunna användas för att beskriva kvaliteter hos stadens grönområden. Det kontemporära narrativet utarmar därmed Linköpings kommuns förmåga att uttrycka sig kring subjektiva och mjuka värden, innefattande kvaliteter

i stadens grönområden och förtätning samt hur konflikten dem emellan kan hanteras.

Bornemark (2018) förespråkar en sensibilitet för kvalitet men understryker också värdet i att bibehålla en känsla för rationalitet och kvantitativa förhållningssätt, men att det senare är underordnat det tidigare.

Skillnaderna i språkbruk går också att skönja mellan kommun och hos konsulterna som genomfört naturvärdesinventeringen i Ekkällan, Linköping. Skillnader i kommunens och konsultens språkbruk kan också förklaras av att kommunen begränsas av rådande begreppsimplikation och begreppsapparat som på ett lättbegripligt och kompromissvilligt sätt försöker beskriva komplexa fenomen.

4.3. En trendbaserad utveckling

Många och mycket visar sig förändras över tid vad gäller såväl trender, vetenskapligt fokus, kommunala viljeinriktningar och språkbruk. Linköpings kommuns retorik utvecklas tydligt över tid och den följer delvis de trender i vad som behandlas i vetenskaplig forskning (Berghauser et al. 2020).

Den täta staden var länge ett sanitärt problem, relaterat till trångboddhet – som genom utglesning blev till ett miljöproblem, relaterat till långa transportsträckor – som i sin tur blev ett hälsoproblem, relaterat till brist på grönområden. (Ståhle 2008; Colley & Montarazino 2016; Kaplan 1995). Trenderna inom samhällsbyggnad löser av varandra för att om och om igen lösa nya utmaningar de själva åstadkommit.

Trendutvecklingen syns även på Linköpings kommun där den ena retoriken byter ut den andra och krafttag för att bygga den attraktiva staden växlar mellan förtätning och gröna staden. Sedan de äldsta dokumenten författades, 2010, har kvalitativa värden och subjektiva upplevelser fått mer utrymme i handlingar som ingår i dokumentstudien.

Det går att skönja ett skifte i kommunens strategier där förtätning inte längre behöver legitimeras lika flitigt som tidigare men mjuka värden ges lite mer plats. Konflikten uppenbarar sig som beständig i sin mest grundläggande (fysiska) form men som flytande, och avhängig av yttre samhälleliga strukturer, i teori och praktik.

4.4. Grönområden i den täta och ekonomiskt hållbara staden

De positiva effekterna av förtätning är som sagt många och den mest vetenskapligt påvisade är relationen mellan förtätning och transport, det vill säga tillgänglighet och framkomlighet. Samtidigt är de negativa effekterna störst i relationen mellan förtätning och ekologi samt mellan förtätning och hälsa (Berghauser et al. 2020).

Studien genomförd av Berghauser et al. (2020) konstaterar att förtätning, förutom på mikroklimatet, har absolut störst specifik negativ påverkan på välbefinnande och ekologiska förhållanden. I samma studie konstaterar Berghauser et al. (2020) att den näst största positiva effekten av förtätning är av ekonomisk art. Det är data samlat från 330 vetenskapliga artiklar som alla behandlar för- och nackdelar med förtätning som redskap för stadsbyggnad som underbygger Berghausers et al. (2020) argumentation, och resultatet förklarar konflikten som uppstår även i Linköpings kommuns planering.

Linköpings kommuns strategiska planering stämmer därmed bra överens med hur rådande fokus föreligger inom forskning på förtätning och dess för- och nackdelar.

Eftersom Linköpings kommuns viljeinriktning är tydligt inställd på tillväxt och utveckling är det alltså inte lustigt att exempelvis ekologiska värden och människans välbefinnande inte får lika mycket utrymme i deras strategiska planering, och därmed minst lika lite i den operativa.

Precis som inom forskningen får de ekonomiska aspekterna, kopplat till förtätning och grönområden, ett mitt-i-mellan-fokus. Det vill säga lite mindre uppmärksamhet på framkomlighet och mobilitet (transport) och något mer än ekologi och mänsklig hälsa får.

En förtätning av Linköpings innerstad bidrar till den ekonomiska hållbarheten genom vitalisering och agglomeration av människor och verksamheter (Littke 2016). Detta understryker kommunen flera gånger i sina stadsbyggnadsstrategier och liknande argument används för att motivera bevarandet av grönområden. Nämligen att grönområden också attraherar människor och skapar underlag för verksamheter.

Det framgår också i Linköpings planering precis som i mycket forskning att grönområden höjer det ekonomiska värdet av många delar i den övriga staden. Linköpings kommun skriver om hur det är bidragande till den attraktiva staden, det vill säga attraktivt för kommersiella aktörer att etablera sig, såväl som för byggaktörer som för någon annan.

Det kan verka motsägelsefullt att den täta staden såväl som den öppna staden kan bidra till den ekonomiskt hållbara staden men så verkar det ofta vara (Ståhle 2008). Det samma går att säga om ökade markpriser, det vill säga att det ibland används både som kritik och som argument för förtätning och bevarande av grönområden, på samma gång (Littke 2008).

Stadens grönområden är nyckeln till framgång för utmaningarna med ökad urbanisering och därför även den drivande för hållbar stadsutveckling, mycket på grund av kopplingen mellan grönområden och ökat markvärde (Ståhle 2008).

Att den ekonomiskt hållbara staden gynnas av såväl förtätning som grönområden är en indikation på att det är i denna dimension konflikten är som svagast.

4.5. Att värdera stadens strukturer

En planprocess innebär att olika aktörer, med olika motiv, är kopplade till en kollektiv fråga. Den operativa och översiktliga planeringen som är granskad i denna studie grundar sig i en bred kunskapsbas och är processad genom flera olika organisationer. Samtliga dokument som ingår i dokumentstudien är upprättade inom Miljö- och samhällsbyggnadsförvaltningen på Linköpings kommun men bara i översiktsplanen för staden (2010) är över 40 personer listade som medverkande. Det är en stor grupp tjänstemän som står bakom dokumentstudiens samtliga dokument, vilka även är framtagna tillsammans med olika externa kompetenser. Därtill är organisationen politiskt styrd av folkvalda beslutsfattare med olika värdegrund och ideologiska bakgrunder.

Utifrån den skara tjänstemän som är listade i översiktsplanens (2010) inledning framstår det som märkligt att så stora krafter ligger bakom argumenten för förtätning i förhållande till grönområden och grönstruktur. Det är nämligen, utöver översiktsplanerare, endast en person som anges bidra med expertkunskap för temat förtätning medan det är 6 personer som anges bidra med expertkunskap för temat grönstruktur.

Utöver tjänstemännen med sina respektive expertkunskaper är flera externa kunskapsområden involverade i kommunens planprocesser. I detaljplanen för Ekkällan (2020) framgår det en tydlig obalans i värdebeskrivningen av grönområdet i fråga från tjänstemän respektive externa expertkunskaper och sakägare i frågan. Det framstår som att kommunen är oense med de andra två parterna i frågan om hur grönområdet i detaljplanen för Ekkällan ska värderas.

I den operativa planering som ingått i studiens dokumentstudie anger kommunen att grönområden som inte har ett värde för rekreation eller biologisk mångfald *ska* få ny användning. Resonemanget är intressant eftersom värdet av ett grönområde beskrivs snävt och varken biologisk mångfald eller rekreation specificeras närmare eller vilka kumulativa effekter de kan tänkas ha.

5. Metoddiskussion

Litteratur-, dokumentstudien och innehållsanalys som har genomförts i denna studie har varit givande. Studiens forskningsfrågor har kunnat besvaras tack vare dem men fenomenen bakom problemformuleringen har endast kunnat skrapas till ytan.

Problemformuleringen beskriver delvis holistiska företeelser men även begränsat till fallet Linköping har endast toppen av ett isberg avhandlats. För att kunna granska en kommuns förhållningssätt till frågor om förtätnings och grönområdets fördelar och ställa dessa mot varandra krävs en djupare inblick i kommuns arbete.

Metoder som jag tidigt valde bort till förmån för mina kvalitativa metodval var de kvantitativa. Bergehauser (2020) må ha varit inspirerande för denna studie när det kommer till att belysa trenderna i forskning om samhällsplanering, men är också ett bra exempel på hur kvantitativ forskning kan se ut och vilka resultat det kan ge.

Bornemark (2018) har också varit inspirerande till denna studies metodval när det kommer till innehållsanalysen för att undersöka skillnader i den kommunala begreppsapparaten och den vetenskapliga diskursen. Hennes egen studie som understryker värdet i kvalitativa metoder hade dock inte heller varit möjlig utan de kvantitativa och inte minst intervjuer.

Med facit i hand hade intervjuer också kunnat varit högst användbara för denna studie i syfte att nyansera mina egna slutsatser samt stärka innehållsanalysens koppling till litteraturöversikten.

5.1. Innehållsanalysen

Innehållsanalysens förhållningssätt till öppna respektive förhandsdefinierade kategorier och infallsvinklar har också visat sig vara användbar men kan definitivt innehålla brister den med. Att blanda ett förhandsdefinierat angreppssätt med öppna har varit en egen tolkning inspirerad av Esaiassons (2012) metodbeskrivning för innehålls- och textanalys.

Esaiassons (2012) beskriver angreppssätten som två enskilda tillvägagångssätt oberoende av varandra och redogör alltså inte några för- eller nackdelar med att utöva dem parallellt.

Därav öppnar mitt förhållningssätt inte bara för enskild kritik till respektive förhållningssätt utan även för inbördes kritik till att använda dem tillsammans.

I denna studie är antagandet att det föreligger en konflikt i den kommunala samhällsplanering den förhandsdefinierad infallsvinkeln. Antagandet är emellertid det enda svaret jag har med mig innan jag genomfört innehållsanalysen, vilket lämnar utrymme för flera andra frågor och svar att uppstå längs vägen. Vad som styr dessa frågor har alltså ej varit förutbestämt till högre grad än vad forskningsfrågorna föranlett, vilket har skapat förutsättningar för dimensionen av innehållsanalysens öppna infallsvinkel.

Mitt förutbestämda angreppssätt och antagande om att det föreligger en konflikt inom kommunal samhällsplanering har visat sig vara flexibel eftersom den uppmanar till att söka efter motsatt svar på frågan, men även undersöka bakomliggande faktorer närmare när antagandet inte framträtt uppenbart.

Eftersom studiens forskningsfrågor söker svar på *hur* och *var* en konflikt framgår har innehållsanalysens olika infallsvinklar uppmanat till att söka lösningar, eller sammanträffanden, där konflikten är svår att skönja eller inte syns alls. Mitt förutbestämda antagande har även gjort motsatsen, nämligen om konflikten har varit vag har samma angreppssätt uppmanat till att förtydliga eller förstå konflikten bättre. Ur en kritisk synvinkel kan detta framstå som att studien har tvingat fram en konflikt där den inte syns men det har ej varit avsikten. Har konflikten varit svår att skönja har kommunen i stället granskats från en annan synvinkel genom att undersöka samband och likheter med företeelser där konflikten uppenbarar sig tydligare.

Det öppna angreppssätt utan färdiga föreställningar som tillämpades kan också betraktas från olika perspektiv. Det har föranlett en konstruktion av flera fruktbara kategorier, nyckelord eller begrepp som har hjälpt förstå fenomen och svara på forskningsfrågorna. Det är dock möjligt att dessa kategorier inte har varit de bäst lämpade för att förstå fenomenet om förtätning och grönområden i konflikt i Linköpings kommun planering.

Det är ett vanligt förekommande dilemma för studier med ett öppet angreppssätt i innehållsanalyser att fokus hamnar på fel och irrelevanta trådar som leder bort från problemformuleringen. En ytterligare fara är att slutsatserna i studien blir beroende av vad som återfinns i texterna och vad som inte framgår där kan falla i glömska (Esaiasson 2012).

5.2. Slutsats och vidare frågeställning

Studier av förtätningens påverkan på stadens grönområden och hur den konflikten uppenbarar sig och hanteras av kommuner har gjorts tidigare (Berghauser et al. 2020). Påvisat är att det råder en obalans i såväl vetenskapliga studier som i kommunala strategier när det kommer till var fokus hamnar. I såväl forskning som

kommunala policydokument sviktar fokus åt att belysa fördelar hos förtätning snarare än stadens grönområden.

Så är åtminstone fallet om man utgår från denna studies avgränsning. Även om Berghauser et al. (2020) har gjort ett gediget arbete och samlat data från 330 vetenskapliga artiklar i ämnet, och även om Linköping är en kommun som delar många förutsättningar med många medelstora kommuner i landet, så är det inte hela sanningen. Utan det finns givetvis många fler infallsvinklar och förklaringar på varför förtätning, i symbios med stadens grönområden, är en svår nöt att knäcka inom kommunal planering. Denna studie snuddar endast toppen av ett isberg, vilket framgår av Berghausers studie, och den öppnar för fler frågor än vad den ger svar på.

Till exempel antyder jag att kommunens planering är bristfällig på vissa områden när den inte lyckas beskriva värdet av stadens olika strukturer på ett jämligt sätt. Men, att hävda objektiva sanningar om offentliga platser och dess inverkan på individer är givetvis inget man gör med en handvändning.

När anses egentligen ett grönområde ha värde för lek och rekreation och när gör det inte det? När återfinns salutogena och restorativa kvaliteter? Är Kaplans (1995) definition alltid applicerbar i en svensk kontext? Vem har rätt att avgöra det och vad ska dessa val motiveras av?

Vad med Linköpings kommun? Hur och var framgår konflikten mellan de fördelar förtätning för med sig och de fördelar som stadens grönområden har för människans välbefinnande där? Konflikten hanteras inte uttryckligen i kommunens planering och kommunen verkar sakna en strategi för att hantera den. När kommunen redogör för respektive värdeskapande kvaliteter i stadens olika strukturer så går konflikten dock ofta att skönja. Konflikten visar sig genom att viljan verkar finnas för att gynna både en utveckling av stadens grönområden och på samma gång förtäta. Kommunen lyckas dock motivera och lyfta fram fördelarna med förtätning i en mycket större utsträckning än för stadens grönområden.

6. Referenser

- Biggam, John (2015). *Succeeding with your master dissertation – a step by step handbook*. Open University Press, Berkshire.
- Berghauser, M. Y. Berg P. G. Haupt P. A. & Heyman A. (2020). *A systematic review of the scientifically demonstrated effects of densification*. IOP Conf. Series: Earth and Environmental Science. 588
- Boverket (2019a). *God bebyggd miljö - ett miljömål med människan i fokus*. <https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/sa-planeras-sverige/nationell-planering/nationella-mal-for-planering/miljomalsarbete/god-bebyggd-miljo/> Hämtad 2021-02-01
- Boverket (2019b). *Fördjupad utvärdering av God Bebyggd miljö 2019*. Boverket, Karlskrona.
- Boverket (2014). *Förslag till strategi för miljö kvalitetsmålet God bebyggd miljö*. <https://www.boverket.se/sv/om-boverket/publicerat-av-boverket/publikationer/2014/forslag-till-strategi-for-miljo-kvalitetsmalet-god-bebyggd-miljo/> Hämtad 2021-02-03
- Boverket (2020a). *Ekosystemtjänster ger attraktiva och hållbara städer*. <https://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/Allmant-om-PBL/teman/ekosystemtjanster/naturen/attraktivt/> Hämtad 2021-02-01
- Boverket (2020b). *Hållbar utveckling - FN*. <https://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/planering/oversiktsplan/fysisk-planering/begreppet-hallbar-utveckling/fn/> Hämtad 2021-02-01
- Boverket (2020c). *Hållbar utveckling - Sverige*. <https://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/planering/oversiktsplan/fysisk-planering/begreppet-hallbar-utveckling/sverige/> Hämtad 2021-02-01
- Boverket (2016). *Rätt tätt*. <https://www.boverket.se/sv/om-boverket/publicerat-av-boverket/publikationer/2016/ratt-tatt/> Hämtad 2021-02-01
- Bornemark, J. (2018). *Det omätbaras renässans – en uppgörelse med pedanternas världsherravälde*. Volante. Stockholm
- Boyko, C. T. & Cooper, R. (2011). *Clarifying and re-conceptualising density*. Progress in Planning, 76(1), 1-61. doi:10.1016/j.progress.2011.07.001
- Brundtland, G. (1987). Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future. United Nations General Assembly document A/42/427
- Carlsson, K. Berglund, L. Ericsson, E. Kyllingstad, H. Pädäm, S. & Tornberg, P. (2015). *Styrning av bebyggelseutveckling: Förtätning och utglesning*.

- <https://www.naturvardsverket.se/Documents/publikationer6400/978-91-620-6670-3.pdf?pid=16475> Hämtad 2021-03-17
- Colley, K. & Montarazino A. (2016) *Restorative wildscapes at work: an investigation of the wellbeing benefits of greenspace at urban fringe business sites using 'go-along' interviews*. *Landscape research* 41:6, 598–615. DOI: 10.1080/01426397.2016.1197191
- Esaiasson, P., Gilljam, M., Oscarsson, H. & Wängnerud, L. (2012). *Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad*. 4., [rev.] uppl. Stockholm: Norstedts juridik.
- Fennicus Natur (2019). *Naturvärdesinventering vid Stolplyckan, Linköping*. Linköpings kommun. Linköping
- Folkhälsomyndigheten (2020a). *Statistik psykisk hälsa*. <https://www.folkhalsomyndigheten.se/livsvillkor-levnadsvanor/psykisk-halsa-och-suicidprevention/statistik-psykisk-halsa/> Hämtad 2021-02-11
- Folkhälsomyndigheten (2020b). *Bilaga 1 till Folkhälsans utveckling – Årsrapport 2020*. <https://www.folkhalsomyndigheten.se/publicerat-material/publikationsarkiv/f/folkhalsans-utveckling-arsrapport-2020/> Hämtad 2021-02-12
- Howard, P. Thompson, I. Waterton, E. & Atha, M. (eds) (2013). *The Routledge Companion to Landscape Studies*, Routledge, London. Available from: ProQuest Ebook Central. Hämtad 2021-02-03.
- Jacobs, J. (2004). *Den amerikanska storstadens liv och förfall*. Göteborg: Daidalos AB.
- Kaplan, S. (1995). *The Restorative Benefits of Nature: Towards an Integrative Framework*, *Journal of Environmental Psychology*, 16, 169-182. Academic Press Limited, Ann Arbor.
- Keyes, L. M. & Annas J. (2009). *Feeling good and functioning well: distinctive concepts in ancient philosophy and contemporary science*. *The Journal of Positive Psychology*, 4:3, 197-201. Routledge, London.
- Littke, H. (2016). *Planning Practices: Challenges for Public Urban space*. KTH Royal Institute of Technology. Stockholm
- Linköpings kommun (2010). *Översiktsplan för staden Linköping*. Linköpings kommun. Linköping.
- Linköpings kommun (2015). *Detaljplaneprogram för Ekkällan för del av Innerstaden 1:29 m.fl.*. Linköpings kommun. Linköping
- Linköpings kommun (2016a). *Aktualitetsprövning av översiktsplaner i Linköpings kommun 2016*. Linköpings kommun. Linköping
- Linköpings kommun (2016b). *Utvecklingsplan för Linköpings innerstad*. Linköpings kommun. Linköping
- Linköpings kommun (2017). *Arkitekturprogram för Linköpings innerstad*. Linköpings kommun. Linköping
- Linköpings kommun (2018). *Hållbarhetspolicy för Linköpings kommunkoncern*. Linköpings kommun. Linköping

- Linköpings kommun (2019). *Linköpings mötesplatser – innerstadens parker och torg*. Linköpings kommun. Linköping
- Linköpings kommun (2020). *Detaljplan i Ekkällan för del av Innerstaden 1:29 m.fl. (intill Stolplyckan)*. Linköpings kommun. Linköping
- Listerborn, C., Grundström, K., Claesson, R., Delshammar, T., Johansson, M. & Parker, P. (2014). Strategier för att hela en delad stad: Samordnad stadsutveckling i Malmö. Malmö. Malmö högskola, Institutionen för urbana studier. (MAPIUS; 16). ISBN 978-91-981058-6-5.
<http://hdl.handle.net/2043/17223>
- Lundman, B. & Hällgren Graneheim, U. (2008). Kvalitativ innehållsanalys. Granskär, M. & Höglund-Nielsen, B. (red.). *Tillämpad kvalitativ forskning inom hälsa- och sjukvård*. 159–172. Studentlitteratur. Lund
- Nationalencyklopedin (2021a). *Densitet*.
[http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/densitet-\(ekol\)](http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/densitet-(ekol)) (hämtad 2021-02-25)
- Nationalencyklopedin (2021b). *Densitet*.
<http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/densitet> (hämtad 2021-02-25)
- Naturvårdsverket (2020). *Miljömålen – Årlig uppföljning av Sveriges nationella miljömål 2020 – med fokus på statliga insatser*. Arkitektkopia AB. Bromma
- Nilsson, Kjell et al. (2014) *Strategies for Sustainable Urban Development and Urban-Rural Linkages, Research briefings*. European Journal of Spatial Development.
- Næss, P. Saglie I-L. & Richardson T. (2020). *Urban Sustainability: is densification sufficient?*, European Planning Studies, 28:1, 146-165, Routledge, London.
- Pálsdóttir, A. M., Stigsdotter U. K., Persson D., Thorpert P., Grahn P. (2018). *The qualities of natural environments that support the rehabilitation process of individuals with stress-related mental disorder in nature-based rehabilitation*. Urban forestry & Urban Greening, 29, 312-321. Elsevier
- Regeringskansliet (2016). *FN:s handlingsplan "Att förändra vår värld: Agenda 2030 för en hållbar utveckling"*. Regeringskansliet. Stockholm
- Sveriges miljömål (2020). *En god bebyggd miljö - Sveriges miljömål*.
<https://www.sverigesmiljomal.se/miljomalen/god-bebyggd-miljo/> Hämtad 2021-02-01.
- Ståhle, A. (2008) *Compact sprawl: Exploring public open space and contradictions in urban density*. KTH Royal Institute of Technology. Stockholm
- Thompson, C. W. (2016). *Editorial: Landscape and Health special issue*, Landscape Research, 41:6, 591-596. Routledge, London.
- Wingren, C. Alsanius, A. Karlén, H. Lidström, V. (2015) *Urbana nyanser av grönt – Om grönskans roll i en förtätad klimatsmart stad*. Stad & Land, 187. Movium, Taberg.

World Health Organisation (2017). *Urban Green Space Interventions and Health - A review of impact and effectiveness*. WHO Regional Office for Europe, Copenhagen.<https://www.euro.who.int/en/health-topics/environment-and-health/urban-health/publications/2017/urban-green-space-interventions-and-health-a-review-of-impacts-and-effectiveness.-full-report-2017>
Hämtad 2021-02-03.

Tack

Ett stort tack till min handledare Mari Kågström för ditt stöd genom vått och tort.